

M E M E N T O

Van-e, és milyen a mezőgazdasági oktatás anyanyelvünkön?

Mielőtt a címben feltett kérdésre válaszolhatnánk, előtte még néhány alapvető kérdés várja a választ:

Mi történt 13 év alatt a mezőgazdaságban? Ki tudja, hová tart a mezőgazdaságunk? Merre tart a falusi lakosság sorskérdése: a megélhetése? Mi lesz veled, mezőgazdaság és falu az EU-csatlakozás után? Mi a vidék és lakosságának jövőképe?

Még számtalan a kérdés, és nem is költőiek, hiszen Erdélyben egy nemzedék sorsa kötődik a mezőgazdasághoz és a hozzá fűződő vidéki szakmákhoz és életsorshoz. A mezőgazdaság ma válságos helyzetben van, mindenképpen nehezen behozható fáziskésésben.

A válaszadáshoz tartozó kulcsszavak: reform, modernizáció, szolidaritás, szövetkezetesítés, oktatás, képzés, technológia, mentalitás, turizmus, támogatások, munkaerő-felhasználás, versenyképesség, tagosítás, hitelbiztosítás, pénzügyi biztonság, teleházak, falugondnokok, mind olyan szájon forgó kifejezések, amelyek inkább divatszavak, mint alapos elemzések, biztosságot sugalló tervek vagy programok eszközei.

Megválaszolni, feleletet adni itt sem lehet, mert önmagában mindegyik külön-külön is súlyos, válaszra váró kérdése közösségünknek. A válaszadásra egy egész intézetre lenne szükség. Sőt: az is kérdést jelent, hogy szükség van-e egy ilyen intézetre? És ha igen, miért nincs? Másfélmillió lakosnak több mint 50%-a vidéken él, bizonyosan megérné közösségünknek, hogy erre energiát áldozzon, anyagi és szellemi erőforrást gyűjtsön. Úgy hisszük, hogy közösségünknek annyira fontos a mezőgazdaság és a vidék kérdése, hogy megérdemelné egy társadalmi összefogást, legalább annyira, mint az egyetem vagy a közigazgatásban az anyanyelv használata, vagy egyebek.

Jelen emlékeztetőben csupán csak az anyanyelvi mezőgazdasági szakoktatásról szólunk röviden, mivel ez a kulcsszó is szomorú valóságot takar.

Informatika a vállalatvezetésben – esettanulmány –

PROF. DR. DOMOKOS ERNŐ, KRÁJNIK IZABELLA

Tanulmányukban a szerzők a sepsiszentgyörgyi Oltextil Rt. adatainak felhasználásával vezetési informatikai esettanulmányt mutattak be, amely gyakorlati példa arra, hogy miként lehet biztosítani egy cég számítógépes operatív vezetését, tudományosan megalapozva a menedzsercsapat fontos ügyviteli döntéseit. A bemutatott módszer hatékonyan alkalmazható bármilyen ágazatban tevékenykedő gazdasági egységnél, függetlenül tevékenységének méreteitől.

A következőkben részletesen bemutatunk egy vezetési informatikai esettanulmányt, amelyet a sepsiszentgyörgyi OLTEXTIL részvénytársaságnál végeztünk, és amely a cég számítógépes operatív vezetését hivatott biztosítani, tudományosan megalapozva a menedzsercsapat fontos ügyviteli döntéseit. A program a legfejlettebb vezetési rendszerekkel rendelkező multinacionális cégek tapasztalatából ihletődött, a legfelső vezetési szintet szolgálja ki, alkalmazhatóságát és hatékonyságát a gyakorlatban bizonyította.

A megelőző jellegű dinamikus informatikai rendszer, amelyet a továbbiakban módszeresen bemutatunk, tizenöt értékelési kritériumot használ, ezeket öt elemzési területre csoportosítja, ami által lehetővé válik a cég globális helyzetének értékelése, a megmutató negatív irányzatok feltárása.

A helyzetértékelésben a rendszer három modult tartalmaz: az előzetes figyelmeztetést, a riadókészültséget, valamint a súlyos helyzetet.

A rendszer célja az elemzés a feldolgozandó adatok függvényében, amely a következő egymás utáni időszakokra vonatkozhat: három évre, három félévre, három negyedévre és három hónapra.

A rendszer üzemeltetése a következő műveleti sorrendet feltételezi:

1. a tizenöt kritériumnak megfelelő adatok betáplálását a kiválasztott időszakokra (évek, félévek, negyedévek vagy hónapok);
2. háromféle összesítő táblázat kinyomtatását a programok által feldolgozott adatokkal (a betáplált adatok szintézise; az eredmények szintézise; a kritikus pontok – negatív tendenciák – szintézise).

A továbbiakban bemutatom a romániai cégekre alkalmazható tizenöt kiválasztott paramétert:

1. üzleti forgalom
2. összetartozás
3. bruttó nyereség
4. rövid távú tartozások
5. rövid távú követelések
6. összér
7. a kivitel részaránya százalékban
8. a kliensek összetétele:
  - a. állami tőkével működő kliensek részaránya (%)
  - b. önállóan gazdálkodó kliensek részaránya (%)
  - c. kormány-beruházási programok (%)
  - d. magántőkével működő kliensek részaránya (%)
  - e. magánszemélyek részaránya (%)

Valójában nem kerülhetjük el a tényt, hogy maga az anyanyelvi szakoktatás válságos paraméterekkel küzd, különösen a gazdasági szakoktatás, és ennek keretében is a mezőgazdasági szakoktatás.

Alaposabb elemzés után kiderül, hogy olyan nagyvárosainkban, ahol számottevő a magyar lakosság, mint például Kolozsvár, Marosvásárhelyen, Szatmárnémetiben vagy Nagyváradon, ahol valamikor több magyar anyanyelvű önálló, pénzügyi-kereskedelmi középiskola működött (összesen 8 önálló gazdasági középiskola ebben a négy városban), hosszú időre megszakadt, s még ma sincs vagy alig van gazdasági szakoktatás, önálló gazdasági jellegű középiskola pedig egy sincs. Megszűntek a református, unitárius és katolikus egyház által valamikor fenntartott csombordi, székelykeresztúri és radnóti híres mezőgazdasági középiskolák. Azokban a helységekben, ahol létezik magyar anyanyelven szakoktatás, ugyanazokkal a nehézségekkel küzdenek, és pedig azzal, hogy az oktatás színvonala gyenge, nincs elég képzett szaktanár, nincsenek szakkönyvek, magyar nyelvű könyvészeti anyag, felszerelés, műhelyek, számítógépes laborok, gyenge a tanári fizetés, az oktatói szakma nem vonzó a gazdasági szakemberek számára, s a tanárhiányra egyelőre nincs megoldás, ha nincs lehetőség pótbérelapot létesíteni. Ezek a körülmények meghatározzák azt a tényt, hogy nincs feltétele a minőségi szakoktatásnak, képtelen a versenyképesség kialakítására, ha rövid időn belül nem történik gyökeres változás a társadalmi odafigyelést illetően.

A gazdasági szakmai kompetencia alapja a szaktudás, ehhez egy megfelelő oktatási rendszer szükséges.

A mezőgazdasági humán erőforrás kialakítása és fejlesztése három dimenzióban kezelendő: (1) középiskolai oktatás; (2) egyetemi oktatás; (3) felnőttoktatás.

Csupán summásan elemezve őket, ezekről a következőket kell elmondanunk:

1. A középfokú mezőgazdasági magyar anyanyelvű szakoktatás csupán Hargita és Kovászna megyére korlátozódik, ott is szűk keretek között.

Az elmúlt több mint ötven évet szenvedett magyar anyanyelvű gazdasági (és ennek keretében mezőgazdasági) szakoktatás olyan viszonyosságokat élt át, amely a pár év előtti újrakezdés nulljáról indult. Ez a pár év sem hozott megváltást, nem is hozhatott feltételreemtés nélkül. A 2000–2001-es iskolai évben a magyar nyelvű elméleti líceumok, iskolacsoportok vagy általános szakiskolák keretében alakultak gazdasági osztályok vagy magyar tagozat,

9. késztermékkészlet

10. számlakészlet

11. a költségek összetétele:

a. kutatási-fejlesztési költségek

b. beruházási költségek

c. energiaköltségek

d. anyagi összköltség, az energia kivételével

e. anyagi összköltség egyedi szállítókkal

12. meghibásodások a szavatossági idő alatt (%)

13. a minőségellenőrző rendszer bevezetése (%)

14. havi átlagbér:

a. egy alkalmazottra eső országos havi átlagbér

b. egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cég tevékenységi ágazatában

c. egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cégnél

15. az alkalmazottak összlétszáma

Az eredmények szintézise a vállalati diagnózis szempontjából öt területre csoportosítható, és kódokkal azonosítható.

A DAD.1. kódon a pénzügyi eredmények azonosíthatók, ez esetben, mint mutatókat, elemezni kell a kölcsönvett tőke részarányát az üzleti forgalomban, a pénzügyi nyereségrátát, a nettó eladósodás fokát, a munkafaktor javadalmasági fokát.

A DAD.2. kód a piaci alkalmazkodás képességét fejezi ki. Itt elemzésre kerül a piaci pozíció, a készlettermelés és a kliensek fizetőképességének alakulása. A piaci pozíció mutatója az üzleti forgalom, melynek százalékos összetételét a kivétel és a belföldi kliensek részaránya határozza meg. A belföldi kliensek mutató az állami tőkével működő kliensek, az önállóan gazdálkodó kliensek, a kormány-beruházási programok, a magántőkével működő kliensek és a magánszemélyek részarányára bomlik.

A DAD.3. kódon a technológiai eredmények jutnak kifejezésre, ahol a következő mutatókat kell elemezni: az erőforrás-allokációt kutatásfejlesztésre, az erőforrás-allokációt beruházásra, valamint az energiaköltségek részarányát.

A DAD.4. kódon a minőségi eredmények azonosíthatók, ahol elemezni kell a termékek viselkedését a felhasználás során, a minőségellenőrző rendszer bevezetését és az egyedi szállítóktól való függőséget.

A DAD.5. kód az emberi erőforrások eredményét jelöli. Itt elemzésre kerül a bérezési szint és a munkahely biztonsága. A bérezési szint elemzése az országos átlaghoz és az ágazati átlaghoz viszonyítva történik.

A rendszer programjai az elemzés során kiemelik a cég ún. kritikus (gyenge) pontjait, esetenként figyelmeztető, riasztó vagy vészjelzéseket adva a menedzser vagy a menedzseri csapat részére. Ez informatikai szempontból nem más, mint visszacsatolás (feed-back), megalapozva az esetleges korrekciós döntéseket.

Az informatikai rendszer gyakorlati alkalmazása

Az esettanulmányt négy változatban mutatjuk be: három évre (1999, 2000, 2001), három félévre (2001/I. és II. félév, 2002/I. félév), három negyedévre (2001/II., III., IV. negyedév) és három hónapra (2002. április, május, június).

Kihangsúlyozzuk, hogy a használt mutatók a Romániában érvényes ügyvi-

illetve iskolacsoport melletti magyar vonal, vagy csupán elméleti iskolák szárnya alatt megtűrt magyar osztályok.

2. Az egyetemi mezőgazdasági szakoktatás teljesen hiányzik, nincs agrármérnöki, nincs állatorvosi képzés, pedig egy időben még az „átkosban” is volt legalább egy csoport a Kolozsvári Agrártudományi Egyetemen, igaz, csak 1969-ig, bár 130 évre tekint vissza a magyar nyelvű mezőgazdasági felsőfokú szakoktatás.

A Jakab Sámuel menedzselte egyetlen létező főiskola Nyáradszeredában csak a kertészetre korlátozódik, és valójában honosításra ítélt végzősöket termel, s nem akkreditált része az erdélyi magyar állami iskolahálózatnak.

3. A felnőttoktatásban, elsősorban a RMGE programjainak köszönhetően, vannak pozitív lépések, azonban elégtelen anyagi ráfordítás miatt egyenetlen, szigetjelenség, és nem a teljes közösséget átfogó képzési forma.

A legfontosabb tennivalók: önálló gazdasági szakiskolák létrehozása Erdély-szerte; a lakossághoz és helyi igényekhez alakított arányos szakiskolai hálózat kialakítása, lépéstartás a szakmai oktatás országos növekedésével; a tanárképzés átgondolása és a bérpótlék-rendszer kialakítása, tekintettel arra, hogy a szakmabeliek bérezési szintje sokkal magasabb a tanári bérszintnél; tankönyvek, szótárak, segédeszközök, könyvtárak kimunkálása; a minőségi oktatás megteremtése a versenyképesség elérése érdekében.

A sürgős tennivalók pedig: az erdélyi magyar nyelvű gazdasági képzés helyzetét alaposan elemezni, és egy általános erdélyi oktatási stratégia részeként kezelni, szem előtt tartva a valós piaci igényeket; partneri viszony kialakítása az erdélyi magyar nyelvű gazdasági képzéssel foglalkozó intézmények között; mennyiségi növekedés helyett nagyobb hangsúlyt helyezni a minőségi követelményekre, fontos a kutatási munka fejlesztése, a nemzetközi projektekbe való bekapcsolódás; a vendégtanár-programot fokozatosan szakmai, és főleg kutatási együttműködéssé fejleszteni; magyarul tanuló fiatalok szerves bekapcsolása az ország szakmai életébe; osztársadalmi összefogás a falu és a vidék megmentésére.

Somai József

teli rendszer mutatói (a magyarországi megfelelő mutatókkal tartalmi, módszertani összevetés szükséges).

A hároméves időszak elemzése

A rendszer üzemeltetése művelési sorrend szerint feltételezi a tizenöt ismérvnek megfelelő adatok betáplálását a kiválasztott időszakokra. Ezeket az adatokat az 1. sz. táblázat foglalja magában.

Mivel a vállalati diagnózis szempontjából az eredmények öt területre csoportosíthatók, a rendszer külön elemzi őket.

1.sz.táblázat

Az elemzés alapjául szolgáló adatbázis

Értékelési ismérvek	Éves adatok (1000 lejben)		
	1999	2000	2001
Üzleti forgalom	8 310 570,0	15 197 880,0	23 131 420,0
Összartozás	1 896 700,0	2 546 772,0	4 321 370,0
Bruttó nyereség	0	321 110,0	1 323 200,0
Rövid távú tartozások	730 100,0	1 127 840,0	1 905 630,0
Rövid távú követelések	5 870,0	4 980,0	4 596,0
Osszbér	1 437 261,0	2 844 185,0	5 329 184,0
Kivitel (%)	25,0	27,00	31,00
Allami tőkével működő kliensek részaránya (%)	55,0	50,00	42,00
Önállóan gazdálkodó kliensek (%)	0,0	0,0	0,0
Kormányberuházási programok (%)	0,0	0,0	0,0
Magántőkével működő kliensek (%)	20,00	23,00	27,00
Magánszemélyek részaránya (%)	0,0	0,0	0,0
Késztermékkészlet	1 340 220,0	1 038 085,0	3 051 185,0
Számlakészlet	536 585,0	936 120,0	1 937 560,0
Kutatási-fejlesztési költségek	0,0	0,0	0,0
Beruházási költségek	161 883,0	2 188,0	0,0
Energiaköltségek	487 636,0	1 601 727,0	1 949 654,0
A minőségellenőrző rendszer bevezetése (0–50%) alapszint	0–50%	50–70%	70–100%
Anyagi összköltségek – energia	3 220 631,0	6 859 630,0	11 857 920,0
Anyagi összköltségek egyedi szállítókkal	0,0	0,0	0,0
Egy alkalmazottra eső országos havi átlagbér	62,4	146,0	258,0
Egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cég tevékenységi ágazatában	43,0	101,0	181,0
Egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cégnél	58,0	93,0	160,0
Az alkalmazottak összlétszáma	1990	1886	1900

2.sz.táblázat

DAD. 1.A pénzügyi eredmények a három éves időszakban

DAD.1.	Pénzügyi mutatók	Éves eredmények		
		1999	2000	2001
Ssz.				
1.	A kölcsönvett tőke részaránya az üzleti forgalomban	0,23	0,17	0,19
2.	Pénzügyi nyereségráta	0,00	0,02	0,06
3.	A nettó eladósodás foka	124,38	226,47	414,63
4.	A munkafaktor javadalmazási foka	0,17	0,19	0,23

A kritikus pontok – negatív tendenciák szintézise az éves időszakokban a következő:

1. Kritikus pontok a pénzügyi és technológiai eredmények értékelésénél fordulnak elő.

A DAD.1. kódon a pénzügyi fejlemények súlyos helyzetet mutatnak, mivel a nettó eladósodás foka növekszik, és a munkafaktor javadalmazási foka csökken.

3.sz.táblázat

DAD.2. A piaci alkalmazkodás képessége a három éves időszakban

DAD.2.		Éves eredmények (%-ban)		
Ssz.	A piaci alkalmazkodás mutatói	1999	2000	2001
1.	Piaci pozíció			
	Üzleti forgalom, amelyből:	100,00	100,00	100,00
	Export	25,00	27,00	31,00
	Allami tőkével működő vállalatok	55,00	50,00	42,00
	Onállóan gazdálkodó kliensek	0,00	0,00	0,00
	Kormányberuházási program	0,00	0,00	0,00
	Magántőkével rendelkező kliensek	20,00	23,00	27,00
	Magánszemélyek	0,00	0,00	0,00
2.	Késztermékkészlet alakulása	0,16	0,07	0,13
3.	A kliensek fizetőképességének alakulása	0,06	0,06	0,08

4.sz.táblázat

DAD.3. A technológiai eredmények a három éves időszakban

DAD.3.	A technológiai mutatók	Éves eredmények		
Ssz.		1999	2000	2001
1.	Erőforrás-allokáció a kutatásfejlesztésre	0,00	0,00	0,00
2.	Erőforrás-allokáció a beruházásra	0,02	0,00	0,00
3.	Az energiaköltségek részaránya	0,06	0,11	0,08

5.sz.táblázat

DAD.4. A minőségi eredmények a három éves időszakban

DAD.4.	Minőségi mutatók	Éves eredmények		
Ssz.		1999	2000	2001
1.	A termékek viselkedése a felhasználás során	nem releváns		
2.	A minőségellenőrző rendszer bevezetése	0-50%	50-70 %	70-100%
3.	Egyedi szállítóktól való függőség	0,00	0,00	0,00

6.sz. táblázat

DAD.5. Az emberi erőforrások eredménye a három éves időszakban

DAD.5.	Emberi erőforrások mutatói	Éves eredmények		
Ssz.		1999	2000	2001
1.	Bérezési szint			
	Az országos átlaghoz viszonyítva	0,93	0,64	0,62
	Az ágazati átlaghoz viszonyítva	1,35	0,92	0,88
2.	A munkahely biztonsága	1	0,95	1,01

A DAD.3. kódon a technológiai fejlemények szintén súlyos helyzetet mutatnak, mert az erőforrás-allokáció a kutatás-fejlesztésre, valamint a beruházásra csökken.

2. Negatív tendenciák a pénzügyi és piaci pozíció, valamint a technológiai eredmények értékelésénél tapasztalhatók.

A DAD.1. kódon a pénzügyi fejlemények előzetes figyelmeztetése figyelhető meg, mert a kölcsönvett tőke részaránya negatív, és súlyos helyzet mutatkozik a nettó eladósodás fokánál, valamint a munkafaktor javadalmazásánál, mert a helyzet rosszabbodik.

A DAD.2. kódon a piaci pozíció képességénél riadókészültség jelzi az állami tőkével működő kliensek csökkenését, elvesztését. Előzetes figyelmeztetés van a késztermékkészlet alakulásánál, hiszen ezek növekednek. A kliensek fizetőképességénél riadókészültség jelzi a csökkenést.

A DAD.3. kódon a technológiai fejlemények súlyos helyzetet mutatnak, mivel az erőforrás-allokáció a kutatás-fejlesztésre és a beruházásra nem elégséges.

A három féléves időszak elemzése

A féléves időszakok elemzése ugyanúgy történik, mint az éves időszakok elemzése.

A rendszer üzemeltetéséhez szükséges a féléves adatok betáplálása. Lásd: 1. sz. melléklet.

Az eredmények itt is öt területre csoportosíthatók.

A DAD.1. kódon a helyzetértékelésben a pénzügyi fejlemények a pénzügyi nyereségrátánál és a nettó eladósodás foká-

7.sz. táblázat

Az Oltex Rt. eredményeinek szintézise

Ssz.	Az eredmények mutatói	Éves eredmények		
		1999	2000	2001
DAD.1.	A pénzügyi eredmények mutatói			
1.	A kölcsönvett tőke részaránya az üzleti forgalomban	0,23	0,17	0,19
2.	Pénzügyi nyereségráta	0,00	0,02	0,06
3.	A nettó eladósodás foka	124,38	226,47	414,63
4.	A munkafaktor javadalmazási foka	0,17	0,19	0,23
DAD.2.	A piaci alkalmazkodás mutatói			
1.	A piaci pozíció mutatói	%-ban		
	Üzleti forgalom, melyből:	100,00	100,00	100,00
	Export	25,00	27,00	31,00
	Allami tőkével működő vállalatok	55,00	50,00	42,00
	Onállóan gazdálkodó kliensek	0,00	0,00	0,00
	Kormányberuházási program	0,00	0,00	0,00
	Magántőkével rendelkező kliensek	20,00	23,00	27,00
	Magánszemélyek	0,00	0,00	0,00
2.	Késztermékkészlet alakulása	0,16	0,07	0,13
3.	A kliensek fizetőképességének alakulása	0,06	0,06	0,08
DAD.3.	Technológiai mutatók			
1.	Erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre	0,00	0,00	0,00
2.	Erőforrás-allokáció beruházásra	0,02	0,00	0,00
3.	Az energiaköltségek részaránya	0,06	0,11	0,08
DAD.4.	Minőségi mutatók			
1.	A termékek viselkedése a felhasználás során	nem releváns		
2.	A minőségellenőrző rendszer bevezetése	0-50%	50-0%	70-100%
3.	Egyedi szállítóktól való függőség	0,00	0,00	0,00
DAD.5.	Humán erőforrások mutatói			
1.	Bérezési szint			
	Az országos átlaghoz viszonyítva	0,93	0,64	0,62
	Az ágazati átlaghoz viszonyítva	1,35	0,92	0,88
2.	A munkahely biztonsága	1,00	0,95	1,01

nál súlyos helyzetet mutatnak, mivel a helyzet mindkét esetben rosszabbodik. Előzetes figyelmeztetés észlelhető a munkafaktor javadalmazási fokánál, mivel a helyzet rosszabbodik. A kölcsönvett tőke részarányánál nincs negatív tendencia.

A DAD.2. kódon a helyzetértékelésben a piaci fejlemények a késztermékkészlet alakulásánál és a kliensek fizetőképességénél riadókészültséget jeleznek, mert a késztermékkészlet növekszik, a kliensek fizetőképessége viszont csökken.

A piaci pozíció export- és állami tőkével működő vállalatok, kormányberuházások, magánszemélyek mutatóinál nincs negatív tendencia.

A DAD.3. kódon a helyzetértékelésben a technológiai fejlemények az erőforrás-allokációnál a kutatás-fejlesztésre valamint a beruházásra súlyos helyzetet mutatnak, mivel az erőforrás-allokáció nem elégséges. Az energiaköltségek részaránya az üzleti forgalomban megfelelő.

A DAD.4. kódon a helyzetértékelésben a minőségi fejlemények előzetesen figyelmeztetnek a minőségellenőrző rendszer bevezetésének késésére.

A DAD.5. kódon a helyzetértékelésben a fejlemények megfelelőek: a bérezési szint is és a munkahely biztonsága is megfelelő.

A kritikus pontok-negatív tendenciák szintézise a féléves időszakokban a következő:

1. Kritikus pontok a technológiai eredmények értékelésénél fordulnak elő.

A DAD.3. kódon a technológiai fejlemények súlyos helyzetet mutatnak, mivel az erőforrás-allokáció a kutatás-fejlesztésre és a beruházásra csökken.

2. Negatív tendenciák a pénzügyi és a piaci pozíció, valamint a technológiai eredmények értékelésénél tapasztalhatók.

A DAD.1. kódon a pénzügyi fejlemények riadókészültséget jeleznek, mivel a pénzügyi nyereségráta csökken, a nettó eladósodás foka rosszabbodik. Előzetesen figyelmeztetnek, mert a munkafaktor javadalmazásánál a helyzet rosszabbodik.

A DAD.2. kódon a piaci pozíció fejleményei szintén riadókészültséget jeleznek, mivel a késztermékkészlet növekszik, a kliensek fizetőképessége viszont csökken.

A DAD.3. kódon a technológiai fejlemények súlyos helyzetet mutatnak, mert az erőforrás-allokáció a kutatás-fejlesztésre valamint a beruházásra nem elégséges.

A három negyedéves időszak elemzése

A negyedéves időszakok elemzése is ugyanazokkal a módszerekkel történik, mint az éves időszakoké.

A rendszer üzemeltetéséhez szükséges negyedéves adatok betáplálása után a diagnózis itt is öt területre csoportosítható. Az elemzések alapjául szolgáló adatbázist a 2.sz. melléklet tartalmazza.

A DAD.1. kódon a helyzetértékelésben a pénzügyi fejlemények előzetes figyelmeztetése észlelhető a nettó eladósodás fokánál, valamint a munkafaktor javadalmazási fokánál, mivel az adósságok folyamatosan növekednek, a bérek viszont folyamatosan csökkennek.

A kölcsönvett tőke részarányánál az üzleti forgalomban, a pénzügyi nyereségrátánál nincs negatív tendencia.

A DAD.2. kódon a helyzetértékelésben a piaci fejlemények a késztermékkészlet alakulásánál riadókészültséget jeleznek, mivel a készletek növekednek. Előzetes figyelmeztetés észlelhető a kliensek fizetőképességének alakulásánál, mert a kliensek fizetőképessége csökken.

A piaci helyzet: export-, állami tőkével működő vállalatok, kormányberuházások, valamint a magánpiac mutatóinál nincs negatív tendencia.

A DAD.3. kódon a helyzetértékelésben a technológiai fejlemények az erőforrás-allokációnál kutatás-fejlesztésre és beruházásra még mindig súlyos helyzetet mutatnak, mivel az erőforrás-allokáció nem elégséges. Az energiaköltségek részarányánál az üzleti forgalomban nincs negatív tendencia.

A DAD.4. kódon a helyzetértékelésben a minőségi fejlemények

előzetes figyelmeztetése tapasztalható a minőségellenőrző rendszer bevezetésénél, mivel a bevezetés késésben van.

A DAD.5. kódon a helyzetértékelésben az eredmények megfelelőek mind a bérezési szint mutatóinál, mind a munkahely biztonságánál. Nincs negatív tendencia.

A kritikus pontok-negatív tendenciák szintézise a negyedéves időszakokban a következő:

1. Kritikus pontok a technológiai mutatók eredményeinek értékelésénél fordulnak elő. A DAD.3. kódon a fejlemények most is súlyos helyzetet mutatnak, mivel az erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre és beruházásra csökken.

2. Negatív tendenciák a pénzügyi és a piaci pozíció, valamint a technológiai eredmények értékelésénél tapasztalhatók.

A DAD.1. kódon a pénzügyi fejlemények már csak figyelmeztetnek a nettó eladósodás fokának valamint a munkafaktor javadalmazásának rosszabbodására.

A DAD.2. kódon a piaci pozíció fejleményei még mindig riadókészültséget jeleznek, mivel a késztermékkészlet növekedik, de már csak figyelmeztetnek a kliensek fizetőképességének csökkenésére.

A DAD.3. kódon a technológiai fejlemények is még mindig súlyos helyzetet mutatnak, mivel az erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre és beruházásra nem elégséges.

A három hónapos időszak elemzése

A hónapos időszakok elemzése is ugyanazokkal a módszerekkel történik, mint az éves, féléves és negyedéves időszakok elemzése.

A rendszer üzemeltetéséhez szükséges a hónapos adatok betáplálása. (lásd: 3. sz. melléklet).

Az eredmények itt is öt területre csoportosíthatók.

A DAD.1. kódon a helyzetértékelésben a pénzügyi fejlemények előzetes figyelmeztetése észlelhető továbbra is a nettó eladósodás fokánál, mivel az adósságok folyamatosan növekednek.

A kölcsönvett tőke részarányánál az üzleti forgalomban, a pénzügyi nyereségrátánál, a munkafaktor javadalmazásánál nincs negatív tendencia.

A DAD.2. kódon a helyzetértékelésben a piaci fejlemények nem mutatnak negatív tendenciát sem a piaci pozíciónál, sem a késztermékkészlet alakulásánál, sem a kliensek fizetőképességének alakulásánál.

A DAD.3. kódon a helyzetértékelésben a technológiai fejlemények továbbra is súlyos helyzetet mutatnak az erőforrás-allokációnál a kutatás-fejlesztésre és a beruházásra, mivel az erőforrás-allokáció egyik esetben sem elégséges. Az energiaköltségek részaránya az üzleti forgalomban megfelelő.

A DAD.4. kódon a helyzetértékelésben a minőségi fejlemények előzetes figyelmeztetése tapasztalható, mivel a minőségellenőrző rendszer bevezetése nem változott, késésben van.

A DAD.5. kódon a humán erőforrások hónapos eredményei megfelelőek mind a bérezési szint mutatóinál, mind a munkahely biztonságánál.

A kritikus pontok-negatív tendenciák szintézise a hónapos időszakokban a következő:

1. Kritikus pontok a technológiai mutatók eredményeinek értékelésénél fordulnak elő. A DAD.3. kódon a fejlemények továbbra is súlyos helyzetet mutatnak, mivel az erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre és beruházásra csökken.

2. Negatív tendenciák a pénzügyi és technológiai eredmények értékelésénél tapasztalhatók. A DAD.1. kódon a pénzügyi fejlemények továbbra is figyelmeztetnek a nettó eladósodás fokának rosszabbodására.

A DAD.3. kódon a technológiai fejlemények még mindig súlyos helyzetet mutatnak, mivel az erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre és beruházásra nem elégséges.

Néhány kommentár a bemutatott tanulmányhoz:

1. Elsősorban aláhúzendő, hogy a számítógép által kihozott eredmények minősége egyenes függvénye a betáplált adatok minőségének. Az adatforrás a vállalat saját számviteli rendszere, de néhány külső adat is szükséges.

Az adatok felülvizsgálása, rendszerezése és értékelése megkülönböztetett figyelmet igényel.

2. A számítógépes feldolgozás legfőbb értéke az időtényezőben nyilvánul meg.

3. Az adatok előkészítését és betáplálását úgy kell megszervezni, hogy a legnagyobb operativitással történjen. Ugyancsak meghatározóan fontos, hogy az eredmények a lehető leggyorsabban a menedzserek asztalára kerüljenek, és így a szükséges döntések, beavatkozások operatíván megszülethessenek.

Konklúzióként elmondhatjuk, hogy bár negatív eredményeket, tendenciákat hozott napvilágra, a bemutatott módszert az Oltextil Rt. keretében sikerrel alkalmazzák, kiterjesztésére és továbbfejlesztésére reális lehetőségek vannak.

A bemutatott megoldások „a kivételekre alapozó menedzsment” elv alapján működnek, mint figyelmeztető rendszerek. Az ilyen információszolgáltatás párbeszédű üzem módban zajlik, és adatbázis-kezelő rendszer használatát feltételezi. Ezek keretében a felhasznált nagyszámú mutató lehetőséget ad a kedvezőtlen eltérések részletes kibontására, s így a közvetlen kiváltó okok feltárására.

Az alkalmazás során észlelt kedvezőtlen eltérések értékelése nyomán véleményünk szerint a vállalat menedzserei a következő irányokban kell döntéseket és korrekciós intézkedéseket hozzanak:

1. Pénzügyi téren: a nettó eladósodás fokának csökkentése.

2. Piaci alkalmazkodás szempontjából a kliensek fizetőképességének csökkenése riadókészültséget jelez, ez kiválasztásuknál jóval nagyobb körültekintést feltételez.

3. Technológiai szinten súlyos helyzetet jelez az erőforrás-allokáció hiánya kutatás-fejlesztésre és beruházásra, ami a vállalati

stratégia alapvető felülvizsgálatát igényli, valamint a szükséges pénzügyi erőforrások előteremtését.

4. A minőség terén szükséges a bevezetett irányítórendszer konszolidációja, megerősítése.

5. Az emberi erőforrás szempontjából, bár a munkahely biztonsága megfelelő, erőfeszítések szükségesek a szakmai színvonal emeléseért, az utánpótlás biztosításáért.

A bemutatott rendszer, az eredmények értékelése világosan bizonyítja az ilyen típusú vezetési információs rendszerek létjogosultságát, felhasználhatóságát és továbbfejlesztetőségét.

Az általunk alkalmazott módszer lényegében egy vállalati diagnózis, amely idejében jelzi a különböző gazdasági folyamatok és mutatók negatív tendenciáit, ezáltal lehetővé téve, hogy a menedzserek megfelelő korrekciós intézkedéseket alkalmazzanak.

A szerkesztési szempontokat támogató anyagok huszonnyolc táblázatot és öt reprezentatív ábrát tartalmaznak.

A kiterjeszhetőség és továbbfejlesztetőség vonatkozásában szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy a továbbiakban igazodni kell a nemzetközileg elfogadott normákhoz és szabványokhoz.

Fontosnak tartjuk a tanulmányban használt gazdasági mutatók tartalmi egyeztetését a nemzetközi szinten használt statisztikai mutatókkal.

A bemutatott informatikai rendszer úgy értékelhető, hogy konkrét támogatást nyújt a menedzsmenti funkciók alkalmazásához, ami a céljelölést, a tervezést, a döntéshozatalt, a végrehajtást és ellenőrzést illeti.

Amint az esettanulmányból kiténik, a rendszer számos belső és külső információt hasznosít. A belső információk között említjük meg például az üzleti forgalmat, az összért, a késztermékkészletet, a számlakészletet, a költségek összetételét, az alkalmazottak összlétszámát. A külső információk között említhető meg a piaci pozíció, a műszaki innováció, az egy alkalmazottra eső országos havi átlagbér, az egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cég tevékenységi ágazatában.

Az adatok értékeléséhez a rendszer korszerű elemzési modelleket használ:

- A bemutatott rendszer az ember és a számítógépes modell közötti együttműködést igényli. Itt közrejátszik a menedzser tapasztalati úton szerzett, ún. heurisztikus ismeretvilága is, amely fontos az eredmények értelmezésében, a különböző megoldási variánsok értékelésében, a megoldási stratégia kiválasztásában.

- Ami a rendszer kiterjeszhetőségét és továbbfejlesztetőségét illeti, értékelésünk szerint nagyon tág lehetőségek nyílnak. Bár esettanulmányunk egy specifikus ipari részvénytársaságra vonatkozik, véleményünk szerint átdolgozható, és kereskedelmi, szolgáltatási és mezőgazdasági cégek esetében is alkalmazható.

- Külön figyelmet kell szentelni az emberi tényezőnek. A rendszer kiterjesztése és továbbfejlesztése szakképzett munkaerőt igényel, amely szükség esetén munkahelyi továbbképzéssel és tré-

ninggel biztosítható.

• Felvethető az a lehetőség is, hogy az említett rendszert különféle szakértői rendszerekkel kombináljuk, sőt a hálózati integráció kérdése is tanulmányozható.

Összefoglalva megállapítható, hogy a vizsgált rendszer korlátaival együtt is pozitívan értékelhető, utat, lehetőséget, irányt mutat a fejlődéshez.

1.sz. melléklet

Az elemzés alapjául szolgáló adatbázis, 2001

Értékelési ismérvek	Féléves adatok, 1000 lejben		
	2001/I. félév	2001/II. félév	2002/I. félév
Üzleti forgalom	10 181 630,0	12 949 790,0	17 120 905,0
Összartozás	3 220 884,0	7 236 110,0	6 987 610,0
Bruttó nyereség	580 780,0	742 420,0	870 720,0
Rövid távú tartozások	905 360,0	1 000 270,0	840 230,0
Rövid távú követelések	12 210,0	14 520,0	8270,0
Összbér	1 824 000,0	1 824 000,0	3 465 162,0
Kivétel (%)	31,00	31,00	33,00
Allami tőkével működő kliensek részaránya (%)	42,00	42,00	40,00
Onállóan gazdálkodó kliensek (%)	0,00	0,00	0,00
Kormányberuházási programok (%)	0,00	0,00	0,00
Magántőkével működő kliensek (%)	27,00	27,00	27,00
Magánszemélyek részaránya (%)	0,00	0,00	0,00
Késztermékkészlet	1 320 768,0	1 730 417,0	3 170 185,0
Számlakészlet	856 010,0	1 081 550,0	1 970 685,0
Kutatási-fejlesztési költségek	0,0	0,0	0,0
Beruházási költségek	0,0	0,0	0,0
Energiaköltségek	982 355,0	967 299,0	1 097 568,0
Meghibásodások a szavatossági idő alatt (%)	0,00	0,00	0,00
A minőségellenőrző rendszer bevezetése	50–70%	50–70%	50–70%
Anyagi összköltségek – energia	6 129 960,0	5 727 960,0	8 703 615,0
Anyagi összköltségek egyedi szállítókkal	0,0	0,0	0,0
Egy alkalmazottra eső országos havi átlagbér	146,0	146,0	146,0
Egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cég tevékenységi ágazatában	101,0	101,0	101,0
Egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cégnél	160,0	160,0	160,0
Az alkalmazottak összlétszáma	1900	1900	1857

DAD.1. A pénzügyi eredmények a három féléves időszakban, 2001

DAD.1. Ssz.	Pénzügyi mutatók	Féléves eredmények		
		2001/I. félév	2001/II. félév	2002/I. félév
1.	A kölcsönvett tőke részaránya az üzleti forgalomban	0,32	0,56	0,41
2.	Pénzügyi nyereségráta	0,06	0,06	0,05
3.	A nettó eladósodás foka	74,15	68,89	101,60
4.	A munkafaktor javadalmazási foka	0,18	0,14	0,20

DAD.2. A piaci alkalmazkodás képessége a három féléves időszakban, 2001

DAD.2. Ssz.	A piaci alkalmazkodás képességének mutatói	Féléves eredmények (%-ban)		
		2001/I. félév	2001/II. félév	2002/I. félév
1.	Piaci pozíció			
	Üzleti forgalom, amelyből:	100,00	100,00	100,00
	Export	31,00	31,00	33,00
	Allami tőkével működő vállalatok	42,00	42,00	40,00
	Onállóan gazdálkodó kliensek	0,00	0,00	0,00
	Kormányberuházási program	0,00	0,00	0,00
	Magántőkével rendelkező kliensek	27,00	27,00	27,00
	Magánszemélyek	0,00	0,00	0,00
2.	A késztermékkészlet fejlődése	0,13	0,13	0,19
3.	A kliensek fizetőképességének alakulása	0,08	0,08	0,12

DAD.3. A technológiai eredmények a három féléves időszakban, 2001

DAD.3.	A technológiai mutatók	Féléves eredmények		
		1995/I. félév	1995/II. félév	1996/I. félév
Ssz.				
1.	Erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre	0,00	0,00	0,00
2.	Erőforrás-allokáció beruházásra	0,00	0,00	0,00
3.	Az energiaköltségek részaránya	0,10	0,07	0,06

DAD.4. A minőségi eredmények a három féléves időszakban, 2001

DAD.4.	Minőségi mutatók	Féléves eredmények		
		1995/I. félév	1995/II. félév	1996/I. félév
Ssz.				
1.	A termékek viselkedése a felhasználás során	nem releváns		
2.	A minőségellenőrző rendszer bevezetése	50–70%	50–70%	50–70%
3.	Egyedi szállítóktól való függőség	0,00	0,00	0,00

DAD.5. Az emberi erőforrások eredménye a három féléves időszakban, 2001

DAD.5.	Az emberi erőforrások mutatói	Féléves eredmények		
		1995/I. félév	1995/II. félév	1996/I. félév
Ssz.				
1.	Bérezési szint			
	Az országos átlaghoz viszonyítva	1,10	1,10	1,10
	Az ágazati átlaghoz viszonyítva	1,58	1,58	1,58
2.	A munkahely biztonsága	1,00	1,00	0,98

Az Oltextil Rt. eredményeinek szintézise, 2001

Ssz.	Az eredmények mutatói	Féléves eredmények		
		2001/I. félév	2001/II. félév	2002/I. félév
DAD.1.	A pénzügyi mutatók			
1.	A kölcsönvett tőke részaránya az üzleti forgalomban	0,32	0,56	0,41
2.	A pénzügyi nyereségráta	0,06	0,06	0,05
3.	A nettó eladósodás foka	74,15	68,89	101,60
4.	A munkafaktor javadalmazási foka	0,18	0,14	0,20
DAD.2.	A piaci alkalmazkodás képességének mutatói	%-ban		
1.	Piaci pozíció			
	Üzleti forgalom, amelyből:	100,00	100,00	100,00
	Export	31,00	31,00	33,00
	Allami tőkével működő vállalatok	42,00	42,00	40,00
	Onállóan gazdálkodó kliensek	0,00	0,00	0,00
	Kormányberuházási program	0,00	0,00	0,00
	Magántőkével rendelkező kliensek	27,00	27,00	27,00
	Magánszemélyek	0,00	0,00	0,00
2.	Késztermékkészlet fejlődése	0,13	0,13	0,19
3.	A kliensek fizetőképességének alakulása	0,08	0,08	0,12
DAD.3.	A technológiai mutatók			
1.	Erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre	0,00	0,00	0,00
2.	Erőforrás-allokáció beruházásra	0,00	0,00	0,00
3.	Az energiaköltségek részaránya	0,10	0,07	0,06
DAD.4.	A minőségi mutatók			
1.	A termékek viselkedése a felhasználás során	nem releváns		
2.	A minőségellenőrző rendszer bevezetése	50–70%	50–70%	50–70%
3.	Egyedi szállítóktól való függőség	0,00	0,00	0,00
DAD.5.	A humán erőforrások mutatói			
1.	Bérezési szint			
	Az országos átlaghoz viszonyítva	1,10	1,10	1,10
	Az ágazati átlaghoz viszonyítva	1,58	1,58	1,58
2.	A munkahely biztonsága	1,00	1,00	0,98

2.sz. melléklet

Az elemzés alapjául szolgáló adatbázis, 2001

Értékelési ismérvek	Negyedéves adatok, 1000 lejben		
	2001/II. negyedév	2001/III. negyedév	2001/IV. negyedév
Üzleti forgalom	5 172 480,0	7 777 310,0	8 260 610,0
Ossztartozás	4 632 110,0	2 604 000,0	2 987 610,0
Bruttó nyereség	327 578,0	414 842,0	5 690 510,0
Rövid távú tartozások	632 110,0	368 160,0	470 687,0
Rövid távú követelések	13 210,0	11 540,0	12 700,0
Osszbér	912 000,0	912 000,0	1 732 581,0
Export (%)	31,00	31,00	33,00
Allami tőkével működő kliensek részaránya (%)	42,00	42,00	40,00
Onállóan gazdálkodó kliensek (%)	0,00	0,00	0,00
Kormányberuházási programok (%)	0,00	0,00	0,00
Magántőkével működő kliensek (%)	27,00	27,00	27,00
Magánszemélyek részaránya (%)	0,00	0,00	0,00
Késztermékkészlet	673 840,0	1 056 577,0	1 850 720,0
Számlakészlet	481 550,0	600 000,0	780 185,0
Kutatási-fejlesztési költségek	0,0	0,0	0,0
Beruházási költségek	0,0	0,0	0,0
Energiaköltségek	440 178,0	527 121,0	590 610,0
Meghibásodások a szavatossági idő alatt (%)	0,00	0,00	0,00
A minőségellenőrző rendszer bevezetése	50–70%	50–70%	50–70%
Anyagi összköltségek – energia	2 727 870,0	3 000 090,0	4 370 898,0
Anyagi összköltségek egyedi szállítókkal	0,0	0,0	0,0
Egy alkalmazottra eső országos havi átlagbér	146,0	146,0	150,0
Egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cég tevékenységi ágazatában	101,0	101,0	185,0
Egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cégnél	160,0	160,0	311,0
Az alkalmazottak összlétszáma	1900	1900	1857

DAD.1. A pénzügyi eredmények a három negyedéves időszakban, 2001

DAD.1.	A pénzügyi mutatók	Negyedéves eredmények		
		2001/II. negyedév	2001/III. negyedév	2001/IV. negyedév
Ssz.				
1.	A kölcsönvett tőke részaránya az üzleti forgalomban	0,90	0,33	0,36
2.	A pénzügyi nyereségráta	0,06	0,05	0,69
3.	A nettó eladósodás foka	47,85	31,90	37,06
4.	A munkafaktor javadalmazási foka	0,18	0,12	0,21

DAD.2. A piaci alkalmazkodás képessége a három negyedéves időszakban, 2001

DAD.2.	A piaci alkalmazkodás mutatói	Negyedéves eredmények (%-ban)		
		2001/II. negyedév	2001/III. negyedév	2001/IV. negyedév
Ssz.				
1.	Piaci pozíció			
	Üzleti forgalom, amelyből:	100,00	100,00	100,00
	Export	31,00	31,00	33,00
	Allami tőkével működő vállalatok	42,00	42,00	40,00
	Onállóan gazdálkodó kliensek	0,00	0,00	0,00
	Kormányberuházási program	0,00	0,00	0,00
	Magántőkével rendelkező kliensek	27,00	27,00	27,00
	Magánszemélyek	0,00	0,00	0,00
2.	Késztermékkészlet fejlődése	0,13	0,14	0,22
3.	A kliensek fizetőképességének alakulása	0,09	0,08	0,09

DAD.3. A technológiai eredmények a három negyedéves időszakban, 2001

DAD.3.	A technológiai mutatók	Negyedéves eredmények		
		2001/II. negyedév	2001/III. negyedév	2001/IV. negyedév
Ssz.				
1.	Erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre	0,00	0,00	0,00
2.	Erőforrás-allokáció beruházásra	0,00	0,00	0,00
3.	Az energiaköltségek részaránya	0,09	0,07	0,07

DAD.4. A minőségi eredmények a három negyedéves időszakban, 2001

DAD.4. Ssz.	A minőségi mutatók	Negyedéves eredmények		
		2001/II. negyedév	2001/III. negyedév	2001/IV. negyedév
1.	A termékek viselkedése a felhasználás során	nem releváns		
2.	A minőségellenőrző rendszer bevezetése	50–70%	50–70%	50–70%
3.	Egyedi szállítóktól való függőség	0,00	0,00	0,00

DAD.5. A humán erőforrások eredményei a három negyedéves időszakban, 2001

DAD.5. Ssz.	A humán erőforrások mutatói	Negyedéves eredmények		
		2001/II. negyedév	2001/III. negyedév	2001/IV. negyedév
1.	Bérezési szint			
	Az országos átlaghoz viszonyítva	1,10	1,10	2,07
	Az ágazati átlaghoz viszonyítva	1,58	1,58	1,68
2.	A munkahely biztonsága	1,00	1,00	0,98

Az Oltex Rt. eredményeinek szintézise, 2001

Ssz.	Az eredmények mutatói	A negyedéves eredmények		
		2001/II. negyedév	2001/III. negyedév	2001/IV. negyedév
DAD.1.	A pénzügyi mutatók			
1.	A kölcsönvett tőke részaránya az üzleti forgalomban	0,90	0,33	0,36
2.	A pénzügyi nyereségráta	0,06	0,05	0,69
3.	A nettó eladósodás foka	47,85	31,90	37,06
4.	A munkafaktor javadalmazási foka	0,18	0,12	0,21
DAD.2.	A piaci alkalmazkodás képessége			
1.	Piaci pozíció mutatói	%-ban		
	Üzleti forgalom, amelyből:	100,00	100,00	100,00
	Export	31,00	31,00	33,00
	Allami tőkével működő vállalatok	42,00	42,00	40,00
	Onállóan gazdálkodó kliensek	0,00	0,00	0,00
	Kormányberuházási program	0,00	0,00	0,00
	Magántőkével rendelkező kliensek	27,00	27,00	27,00
	Magánszemélyek	0,00	0,00	0,00
2.	Késztermékkészlet fejlődése	0,13	0,14	0,22
3.	A kliensek fizetőképességének alakulása	0,09	0,08	0,09
DAD.3.	A technológiai mutatók			
1.	Erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre	0,00	0,00	0,00
2.	Erőforrás-allokáció beruházásra	0,00	0,00	0,00
3.	Az energiaköltségek részaránya	0,09	0,07	0,07
DAD.4.	A minőségi mutatók			
1.	A termékek viselkedése a felhasználás során	nem releváns		
2.	A minőségellenőrző rendszer bevezetése	50–70%	50–70%	50–70%
3.	Egyedi szállítóktól való függőség	0,00	0,00	0,00
DAD.5.	A pénzügyi mutatók			
1.	Bérezési szint			
	Az országos átlaghoz viszonyítva	1,10	1,10	2,07
	Az ágazati átlaghoz viszonyítva	1,58	1,58	1,68
2.	A munkahely biztonsága	1,00	1,00	0,98

3.sz.melléklet

Az elemzések alapjául szolgáló adatbázis, 2002

Értékelési ismérvek	Hónapos adatok, 1000 lejben		
	2002. ápr.	2002. máj.	2002. jún.
Üzleti forgalom	1 465 833,0	1 870 650,0	2 370 485,0
Össztartozás	1 027 110,0	830 240,0	471 854,0
Bruttó nyereség	80 127,0	101 458,0	108 655,0
Rövid távú tartozások	158 685,0	70 840,0	124 689,0
Rövid távú követelések	3500,0	3640,0	3964,0
Összbér	520 893,0	526 770,0	585 302,0
Export (%)	33,00	33,00	33,00
Allami tőkével működő kliensek részaránya (%)	40,00	40,00	40,00
Onállóan gazdálkodó kliensek (%)	0,00	0,00	0,00
Kormányberuházási programok (%)	0,00	0,00	0,00
Magántőkével működő kliensek (%)	27,00	27,00	27,00
Magánszemélyek részaránya (%)	0,00	0,00	0,00
Késztermékkészlet	370 840,0	327 210,0	358 678,0
Számlakészlet	218 965,0	211 458,0	226 472,0
Kutatási-fejlesztési költségek	0,0	0,0	0,0
Beruházási költségek	0,0	0,0	0,0
Energiaköltségek	156 795,0	198 720,0	193 269,0
Meghibásodások a szavatossági idő alatt (%)	0,00	0,00	0,00
A minőségellenőrző rendszer bevezetése	50–70%	50–70%	50–70%
Anyagi összköltségek – energia	1 351 807,0	1 870 610,0	1 129 390,0
Anyagi összköltségek egyedi szállítókkal	0,0	0,0	0,0
Egy alkalmazottra eső országos havi átlagbér	150,0	150,0	159,0
Egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cég tevékenységi ágazatában	185,0	185,0	196,1
Egy alkalmazottra eső havi átlagbér a cégnél	279,0	279,0	311,0
Az alkalmazottak összlétszáma	1867	1885	1882

DAD.1. A pénzügyi eredmények a három hónapos időszakban, 2002

DAD.1.	A pénzügyi mutatók	Hónapos eredmények		
		2002. ápr.	2002. máj.	2002. jún.
Ssz.				
1.	A kölcsönvett tőke részaránya az üzleti forgalomban	0,70	0,44	0,20
2.	A pénzügyi nyereségráta	0,05	0,05	0,05
3.	A nettó eladósodás foka	45,34	19,46	31,46
4.	A munkafaktor javadalmazási foka	0,36	0,28	0,25

DAD.2. A piaci alkalmazkodás képessége a három hónapos időszakban, 2002

DAD.2.	A piaci alkalmazkodás mutatói	Hónapos eredmények (%-ban)		
		2002. ápr.	2002. máj.	2002. jún.
Ssz.				
1.	Piaci pozíció			
	Üzleti forgalom, amelyből:	100,00	100,00	100,00
	Export	33,00	33,00	33,00
	Allami tőkével működő vállalatok	40,00	40,00	40,00
	Onállóan gazdálkodó kliensek	0,00	0,00	0,00
	Kormányberuházási program	0,00	0,00	0,00
	Magántőkével rendelkező kliensek	27,00	27,00	27,00
	Magánszemélyek	0,00	0,00	0,00
2.	Késztermékkészlet fejlődése	0,25	0,17	0,15
3.	A kliensek fizetőképességének alakulása	0,15	0,11	0,10

DAD.3. A technológiai eredmények a három hónapos időszakban, 2002

DAD.3.	A technológiai mutatók	Hónapos eredmények		
		2002. ápr.	2002. máj.	2002. jún.
1.	Erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre	0,00	0,00	0,00
2.	Erőforrás-allokáció beruházásra	0,00	0,00	0,00
3.	Az energiaköltségek részaránya	0,11	0,11	0,08

DAD.4. A minőségi eredmények a három hónapos időszakban, 2002

DAD.4.	A minőségi mutatók	Hónapos eredmények		
		2002. ápr.	2002. máj.	2002. jún.
Ssz.				
1.	A termékek viselkedése a felhasználás során	nem releváns		
2.	A minőségellenőrző rendszer bevezetése	50–70%	50–70%	50–70%
3.	Egyedi szállítóktól való függőség	0,00	0,00	0,00

DAD.5. A humán erőforrások eredményei a három hónapos időszakban, 2002

DAD.5.	A humán erőforrások mutatói	Hónapos eredmények		
		2002. ápr.	2002. máj.	2002. jún.
Ssz.				
1.	Bérezési szint			
	Az országos átlaghoz viszonyítva	1,86	1,86	1,96
	Az ágazati átlaghoz viszonyítva	1,51	1,51	1,59
2.	A munkahely biztonsága	1,00	1,01	1,00

Az Oltex Rt. eredményeinek szintézise, 2002

Ssz.	Az eredmények mutatói	A hónapos eredmények		
		2002. ápr.	2002. máj.	2002. jún.
DAD.1.	A pénzügyi mutatók			
1.	A kölcsönvett tőke részaránya az üzleti forgalomban	0,70	0,44	0,20
2.	A pénzügyi nyereségráta	0,05	0,05	0,05
3.	A nettó eladósodás foka	45,34	19,46	31,46
4.	A munkafaktor javadalmazási foka	0,36	0,28	0,25
DAD.2.	A piaci alkalmazkodás képessége			
1.	A piaci pozíció mutatói	% -ban		
	Üzleti forgalom, amelyből:	100,00	100,00	100,00
	Export	33,00	33,00	33,00
	Allami tőkével működő vállalatok	40,00	40,00	40,00
	Önállóan gazdálkodó kliensek	0,00	0,00	0,00
	Kormányberuházási program	0,00	0,00	0,00
	Magántőkével rendelkező kliensek	27,00	27,00	27,00
	Magánszemélyek	0,00	0,00	0,00
2.	Késztermékkészlet fejlődése	0,25	0,17	0,15
3.	A kliensek fizetőképességének alakulása	0,15	0,11	0,10
DAD.3.	A technológiai mutatók			
1.	Erőforrás-allokáció kutatás-fejlesztésre	0,00	0,00	0,00
2.	Erőforrás-allokáció beruházásra	0,00	0,00	0,00
3.	Az energiaköltségek részaránya	0,11	0,11	0,08
DAD.4.	A minőségi mutatók			
1.	A termékek viselkedése a felhasználás során	nem releváns		
2.	A minőségellenőrző rendszer bevezetése	50–70%	50–70%	50–70%
3.	Egyedi szállítóktól való függőség	0,00	0,00	0,00
DAD.5.	A pénzügyi mutatók			
1.	Bérezési szint			
	Az országos átlaghoz viszonyítva	1,86	1,86	1,96
	Az ágazati átlaghoz viszonyítva	1,51	1,51	1,59
2.	A munkahely biztonsága	1,00	1,01	1,00

A tejtermelők és a tejtermelés helyzete Székelyföldön

(folytatás az előző lapszámból)

S Z A B Ó Á R P Á D

Az alább közölt tanulmány folytatása a szerző folyóiratunk ezévi 3.-ik számában megjelent tanulmányának, melyben a Székelyföld gazdaságának azon belül a térség sajátos gazdasági ágazatának, az állattenyésztésnek, valamint a szorosan hozzákapcsolódó tejtermelés jelenlegi helyzetét mutatja be. Figyelembe véve a meglévő adottságokat, jövőbeli fejlődésének lehetőségeire mutat rá, amelyek ésszerű kihasználása jelentős mértékben kihathat a térség lakossága jelenlegi szánalmas életminőségének kézzelfogható javulására.

A szarvasmarhák száma 2000-ben Székelyföldön 210 000 körül volt. A törzskönyvezett állatok arányát és a fajtaminőséget a 2. fejezetben részletesen tárgyaljuk.

I.3. táblázat: A szarvasmarha-állomány 2000 elején (1000 főben számolva)

Megye/régió	Szarvasmarha	Tehén és növendék
	Összesen	
Országos összes	3051	1769
Magánkézben	2929	1716
Központi régióban	412	234
Magánkézben	382	220
Kovácsna – összesen	50	27
Magánkézben	46	26
Hargita – összesen	76	44
Magánkézben	75	44
Maros – összesen	84	52
Magánkézben	72	46

I.4. táblázat: 100 hektárra¹ jutó szarvasmarhák száma 2000 elején

Megye	Összesen	Tehén és növendék
Országos szinten	21,4	12,4
Magánkézben	24,0	14,1
Központi régióban	21,6	12,3
Magánkézben	21,8	12,6
Kovácsna – összesen	26,8	14,6
Magánkézben	26,9	14,9
Hargita – összesen	18,6	10,9
Magánkézben	18,9	11,1
Maros – összesen	20,9	12,9
Magánkézben	20,5	13,3

Az I.4. táblázatból kitűnik, hogy Kovácsna megyében az országos átlagnál jóval több szarvasmarhát tenyésztenek az erre alkalmas területeken. Maros megye teljesítménye közel áll az országos átlaghoz, de Hargita le van maradva, talán ott van a legtöbb lehetőség az állomány bővítésére.

Az I.5. táblázat a számunkra hozzáférhető legfrissebb adatokat közli a fejőstehenek számáról és a tej termelésének alakulásáról az általunk vizsgált régióban.

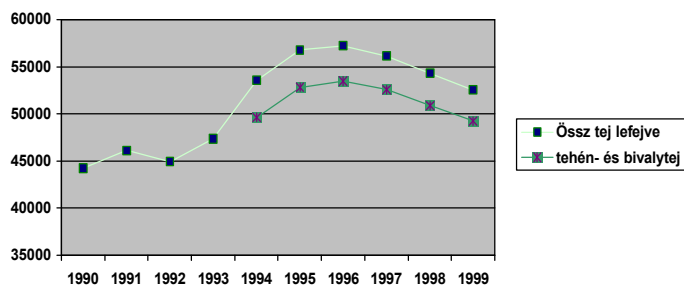
I.5. táblázat: A fejőstehenek száma és a tehéntej termelésének alakulása 2000. 03. 31-én

Megye	Összesen			Állami szektor			Magánszektor		
	Átlag szám	ezer hl	l/fő	Átlag szám	ezer hl	l/fő	Átlag szám	ezer hl	l/fő
Hargita	39 747,0	288,8	727,0	211,0	1,8	853,0	39 536,0	287,0	726,0
Kovácsna	25 789,0	169,0	655,0	1128,0	10,2	904,0	24 661,0	158,8	644,0
Maros	44 491,0	333,1	749,0	3213,0	18,7	582,0	41 278,0	314,4	762,0
Összesen	110 027,0	790,9	718,8	4552	30,7	674,4	105 475,0	760,2	720,7

Az országos szintű tejtermelés alakulását vizsgálva azt láthatjuk, hogy a megtermelt tej mennyisége az elmúlt évtizedben egy ideig stagnált, majd 1993 után kissé emelkedett. Az 1999-es visszaesés

I.6. táblázat: A tejtermelés alakulása Romániában 1990-1999 között (ezer hektoliterben)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Összes tej lefeje	44 229	46 098	44 934	47 347	53 558	56 775	57 221	56 179	54 336	52 563
Magán-gazdaságokból	25 920	39 871	39 622	43 040	49 561	52 969	53 885	53 478	52 072	51 064
A borjak fogyasztása nélkül	36 975	39 382	37 449	39 434	45 589	48 704	49 197	48 582	47 197	45 607
Magán-gazdaságokból	22 249	33 932	32 902	35 840	42 255	45 499	46 424	46 361	45 296	44 361
Tehén- és bivalytej	40 311	41 823	41 079	43 507	49 632	52 830	53 477	52 581	50 902	49 249
Magán-gazdaságokból	22 652	35 742	35 900	39 309	45 737	49 113	50 211	49 937	48 686	47 781
A borjak fogyasztása nélkül	33 057	35 107	33 593	35 594	41 663	44 759	45 453	44 984	43 763	42 292
Magán-gazdaságokból	18 982	29 804	29 180	32 110	38 437	41 642	42 750	42 820	41 910	41 079

oka lehet akár természeti is, a további idősorok még nem állnak rendelkezésünkre.

A csökkenő állomány mellett (lásd I.2. táblázat) stagnáló ter-

I.7. táblázat: Az állatonkénti évi átlagtermelés alakulása Romániában 1990-1999 között (literben)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Összesen	2063	2203	2305	2440	2790	2955	3018	3057	3030	2990
Magán-kézben	2073	2111	2239	2415	2790	2951	3020	3073	3036	2995

melés, majd a stagnáló állatlétszám mellett növekvő termelés egyaránt az állatok tejhozamának javulását mutatja. Ez konkrétan látható az I.7. táblázatban.

A táblázat azt mutatja, hogy az állatonkénti tejhozam 1997-ben 50%-kal nagyobb volt az 1990-ben számított értéknél. A gazdák

Forrás: Ministerul Agriculturii, Alimentatiei și a Pădurilor (Date operative pentru anul 2001)

¹Az Országos Statisztikai Hivatal az állatállományt a szántó + kaszáló + legelő típusú területekhez viszonyította.

I.8. táblázat: Az állatonkénti átlagtermelés 1999-ben (literben)

Megye / Régió	Tehén- és bivalytej	
	Összesen	Magánkézben
Románia	2990	2995
Központi régió	3129	3173
Kovácsna	3291	3290
Hargita	3089	3089
Maros	2968	3055

hozzáértése és a termelés hatékonysága tehát növekszik. Az I.8. táblázatból azt is látjuk, hogy Székelyföldön a tejhozamok jóval meghaladják (Kovácsna megyében 10%-kal) az országos átlagot.

Miután megvizsgáltunk néhány általános adatot a tej termeléséről és az állatállomány alakulásáról, nézzük meg, hogy kik és milyen mértékben fogyasztják a tejtermékeket országunkban.

Az I.9. táblázat azt mutatja, hogy a lakosság jövedelmének elég tetemes részét élelmiszerekre és italokra költi. A mezőgazdaságban dolgozóknál kimutatott kisebb arány annak tudható be, hogy ők önmaguk számára megtermelik az élelem egy részét, és nem kell költsenek rá.

A tejtermékek fogyasztásának alakulása 30%-os növekedést mutat 10 év alatt. (Igaz, hogy a növekedés csak 1996-ig tartott, az utóbbi években a stagnálás jelei mutatkoznak.) A termelésben nagyobb ingadozás mutatkozik, ott is 1996 volt a legjobb év, azóta

I.11. táblázat: Az 1999. és 2000. év első negyedében előállított tejtermékek

Specifikáció	Év	IM	I. negyedév
Fogyasztási tej	1999	ezer hl	247,0
	2000	ezer hl	203,0
Tejpor	1999	tonna	503,0
	2000	tonna	486,0
Friss tejtermékek	1999	ezer hl	208,0
	2000	ezer hl	195,3
Vaj	1999	tonna	1182,0
	2000	tonna	1099,0
Sajtféleségek	1999	tonna	6369,0
	2000	tonna	6131,0

Forrás: Comisia Națională pentru Statistică

I.12. táblázat: Az 1999–2001. év első félévében előállított tejtermékek

Specifikáció	Év	IM	I. félév
Fogyasztási tej	1999	ezer hl	459,0
	2000	ezer hl	360,2
	2001	ezer hl	476,4
Tejpor	1999	tonna	2950,0
	2000	tonna	3152,0
	2001	tonna	3671,0
Friss tejtermékek	1999	ezer hl	394,0
	2000	ezer hl	355,2
	2001	ezer hl	524,5
Vaj	1999	tonna	2804,0
	2000	tonna	2685,0
	2001	tonna	2455,0
Sajtféleségek	1999	tonna	14228,0
	2000	tonna	13274,0
	2001	tonna	13964,0

Forrás: Institutul Național pentru Statistică și Studii Economice

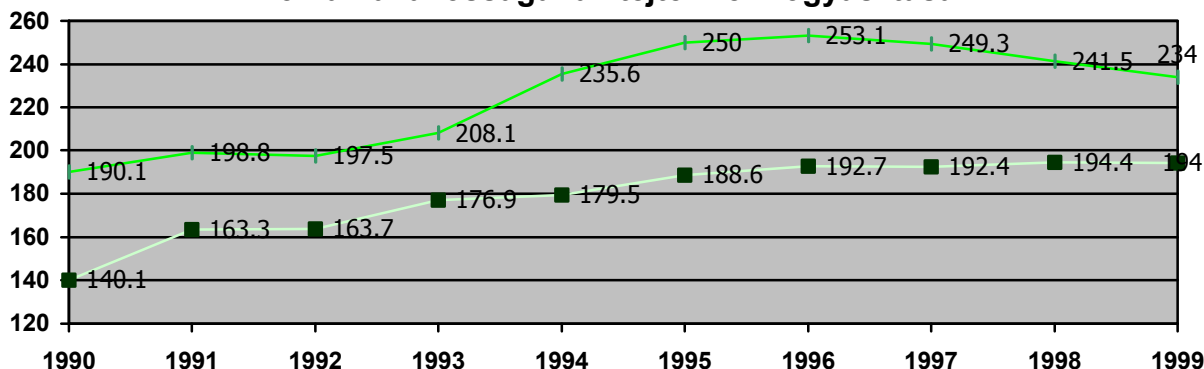
I.9. táblázat: Különböző típusú háztartások összköltségének struktúrája 1999-ben

		Össz. Háztartás	Alkalmazottak	Földművesek	Munkanélküliek	Nyugdíjasok
Románia	Összköltség lejben	859 702	977 882	657 769	582 347	871 969
Középső régió		862 339	942702	662 152	568 270	903 216
Románia	Ebből élelmiszer- és italfogyasztás %-ban	22,1	24,1	12,6	26,4	20,9
Középső régió		22,4	23,7	14,3	26,4	21,1

I.10. táblázat: Az ország lakosságának egy főre eső átlagos éves tej- és tejterméktermelésének és -fogyasztásának alakulása 1990–1999 között (tej-egyenértékre átszámolva, literben)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Termelés	190,1	198,8	197,5	208,1	235,6	250,0	253,1	249,3	241,5	234,0
Fogyasztás	140,1	163,3	163,7	176,9	179,5	188,6	192,7	192,4	194,4	194,0

Románia lakosságának tejtermék-fogyasztása

² A statisztikai évkönyv a vaj fogyasztását nem számítja bele a tejtermékfogyasztásba. Az adatok ezért egy kissé torzulhatnak.

csökkenés észlelhető. A statisztikai hivatal adatai szerint tehát Romániában tejből túltermelés mutatkozik.

Viszont ha a fogyasztást vesszük figyelembe, azt támasztják alá a megyei mezőgazdasági igazgatóságokon készített interjúk is, hogy

termékekből az ország 1999-ben behozatalra szorult.

Az I.3., I.4. és I.7. táblázatok összevonásával kaptuk az I.15-ös táblázatot, amelyben a régiónkénti (megyéenkénti) termelést figyeltük meg az 1999-es évben.

I.13. táblázat: A lakosság megoszlása 1999 július 1-jén

Régió	Lélekszám	Városi	Falusi	Százalékban		Népsűrűség
				V	F	
Románia össz.	22 458 022	12 302 729	10 155 293	54,8	45,2	94,2
Központi régió	2 646 341	1 602 222	1 044 119	60,5	39,5	77,6
Kovászna	230 542	120 679	109 863	52,3	47,7	62,1
Hargita	342 128	156 008	186 120	45,6	54,4	51,5
Maros	601 552	309 576	291 976	51,5	48,5	89,6
Székelyföld ³	873 446	431 475	441 971			

I.14. táblázat: A lakosság átlagos éves tej- és tejtermékfogyasztása 1999-ben

	Lélekszám	Tejtermék fogyasztás 1000 hektoliterben
Románia össz.	22 458 022	43 568,5
Központi régió	2 646 341	5133,9
Kovászna	230 542	447,2
Hargita	342 128	663,7
Maros	601 552	1167,0
Székelyföld ⁴	873 446	1694,4

a hazai fogyasztás még mindig jóval kisebb az EU-átlagnál.

Az I.11. és I.12. táblázatok esetében azt láthatjuk, hogy 2000-ben az előző évhez képest visszaesés történt mindenféle tejtermék előállításában, viszont a vaját kivéve 2001-ben minden termék előállítása újból fellendült.

Ha összevetjük ezeket az adatokat az I.5. táblázatával, azt látjuk,

I.15. táblázat: A régiónkénti tehéntejtermelés 1999-ben

Megye/régió	Tehenek száma 1000 fő	Átlagos éves állatonkénti termelés	Termelés hektoliterben
Országos összes	1769	2990	52 893,10
Központi régió	234	3129	7321,86
Kovászna	27	3291	888,57
Hargita	44	3089	1359,16
Maros	52	2968	1543,36

hogy az országban 1999-ben a borjak fogyasztását levonva 45 607 hektoliter tejet fejtek le, ebből a borjak fogyasztását levonva 42 292 hektoliter tehen- és bivalytej állt a feldolgozók (és a fogyasztók) rendelkezésére. Ezzel szemben a lakosság 43 568 hektoliter tejnek megfelelő tejterméket fogyasztott, tehát országos szinten tej-

Amint a táblázatból kitűnik, mindhárom megyében tejből túltermelés van, Hargita és Kovászna megyében is a megtermelt tej az elfogyasztottnak duplája.

A helyzet más szempontból is tárgyalható. Az egyik, országunkban is megtelepedett, multinacionális tejfeldolgozó cég képviselőjének elmondása szerint a feldolgozók nyersanyaghiánnyal küzdenek. A feldolgozó kapacitások még 25–30%-ban sincsenek kihasználva, miközben 4–5-szörös túlkereslet mutatkozik a tejtermékek iránt.

I.16. táblázat: Az első negyedévi tejtermelés és rendeltetése

Specifikáció	IM	Év	I. negyedév	Százalék
Termelés	ezer hl	1999	10 587,6	
		2000	10 712,3	
Technológiai fogyasztás	ezer hl	1999	1178,8	11,13%
		2000	1269,7	11,85%
Családi fogyasztás	ezer hl	1999	4553,9	43,01%
		2000	4692,8	43,81%
Piacra szállított termékek	ezer hl	1999	2851,4	26,93%
		2000	2885,8	26,94%
Feldolgozóknak szállított termékek	ezer hl	1999	2003,5	18,92%
		2000	1864,0	17,40%

Forrás: Ministerul Agriculturii și Alimentatiei (Date operative pentru anul 2000)

Országos átlagban egy tehéntenyésztő gazdaságra 1,25 fő fejőstehen jut. Egy ilyen állomány egyrészt nagyon távol áll a gazdaságos üzemmérettől, másrészt ilyen mértékű felaprózottság mellett a nyersanyag begyűjtése komoly logisztikai gondot jelent.

Az I.16. és I.17. táblázatok bemutatják, hogy a tejtermelés az országban gyakorlatilag privatizálva van, az állami szektor termelése szinte elhanyagolható. A táblázatokból az is nagyon jól látha-

I.17. táblázat: A 2000. és 2001. első félévi tejtermelés és rendeltetése

Specifikáció	Az elért termelés		A termelés értékesítése							
			Feldolgozóknak szállított termékek		Piacra szállított termékek		Családi fogyasztás		Technológiai fogyasztás	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001
Tejtermelés	24 412,5	24 229,5	4659,7	4792,0	6349,0	6567,3	10 128,7	9822,5	3275,1	3047,7
Állami szektor	696,6	407,2	353,1	204,0	236,0	137,9	0,0	0,0	107,5	63,5
Magánszektor	23 715,9	23 822,3	4306,6	4588,0	6113,0	6429,4	10 128,7	9822,5	3167,6	2984,2

Forrás: Ministerul Agriculturii, Alimentatiei și a Padurilor (Date operative pentru anul 2001)

³ Itt is Hargita és Kovászna megye teljes lakosságával és Maros megye lakosságának 40%-ával számoltam.

⁴ Itt is Hargita és Kovászna megye teljes lakosságával és Maros megye lakosságának 40%-ával számoltam.

tó, hogy a megtermelt tejnek csak 17–18%-a kerül a feldolgozó egységekhez, a megtermelt tejnek szinte felét a termelő családok elfogyasztják (vagy valószínűleg részben feketén adják el), és másik 25%-át direkt módon értékesítik a kistermelői piacokon.

I.1. A tejfeldolgozó ipar fejlődése az Uniós integráció szempontjából.

A Mezőgazdasági, Élelmiszeipari és Erdőgazdálkodási Minisztérium által készített, az Európai Bizottságnak a múlt év decemberében átadott „Documentul de pozitie al României” 2007-re (a belépésre tervezett évre) 7 500 000 tonnányi tejtermelést irányozott elő. [MAAP, 2002]

Ezzel szemben a nagyobb feldolgozók (pl. a Friesland) vezetői arra figyelmeztetnek, hogy Románia az előcsatlakozások során nem tárgyal megfelelően, és ezért előfordulhat, hogy az EU semmiféle kvótát nem fog engedélyezni, hanem belépésünk után az EU országunkat tejtermék-importra fogja kötelezni.

Ugyanakkor az EU Közös Agrárpolitikában (Common Agricultural Policy – CAP) előírt támogatások az alábbi formákban történő kifizetését igényelték:

- kiegészítő juttatás
- az állandó legelők területére adott hektáronkénti támogatás
- Az európai normák bevezetése a belépés pillanatáig a következőket írja elő:
  - a fogyasztói tej minőségi mutatóira és a kereskedelmi megnevezésére vonatkozó normák kidolgozását és bevezetését (zsírtartalom, sűrűség, fagypontra és proteintartalom);
  - a márkavédelemre és minőségre vonatkozó normák kidolgozását és bevezetését, valamint az ellenőrzési módszerek elfogadását a minőségi paraméterek meghatározása céljából;
  - a nemzeti tejipari termelők szövetségének bevonását a törvények egyeztetésébe;
  - tanulmányok és kutatások végzését a termelési zónákban a következő célokból:
    - a tejminőségmutató adatainak az időszerűsítése
    - a tej minőségének javítására vonatkozó megoldások kezdeményezése
    - elemző laboratóriumok korszerűsítése
    - a tejjel kapcsolatos adatok közzétételére és viszonyítására (jelentés) létrehozni egy jól működő rendszert.

2004-ig teljesen meg kell szervezni a fizetési és beavatkozási ügynökséget, úgy, hogy 2006-ban már működhessen.

A fizetési és beavatkozási ügynökség nyilvántartja:

- a tejtermelés mennyiségét
- a kifizetéseket
- a beavatkozási rendszert a vajra, a vaj és a tejföl magánraktározásának a segítését, a zsírtalanított tejporkor védelmét, a tejporkorra és a sajtra a magánraktározás segítését
- a forgalmazást elősegítő lépéseket a takarmányként hasz-

nált tejporkor, az ártámogatott tejföl, vaj és sűrített vaj támogatását nonprofit szervezetek, katonai és hasonló egységek, pékségek és fagyaltgyártók számára – a tejtermékek iskolai adományozását.

Az európai normákhoz való felzárkózásra vonatkozólag a minőségi és higiéniai körülmények az egész termelési és forgalmazási láncban megvalósítandóak, és ebben az irányban egy rendkívül fontos szerep hárul a majdnem szakmai szövetségekre és terméktanácsokra.

Jelentős pénzügyi alapok szükségesek az Unió elvárásainak megfelelő infrastruktúra-létrehozó szektor modernizálására.

II. A tejtermelők helyzete

Ez a fejezet az állattenyésztési és tejtermelési oldalt vizsgálja. Bemutatjuk az infrastruktúra helyzetét és az állatállományt, majd megvizsgáljuk a takarmányozást és a tejhozamokat, külön szólni az állami támogatási rendszerről.

A megyei mezőgazdasági igazgatóságokon az interjúalanyok katasztrófahelyzetről beszéltek az ország mezőgazdaságában. Az általuk felvázolt rossz helyzetre első példaként egy 1910-es statisztikai kimutatást hoztak fel, amelyben le van írva, hogy a mai Harghita megye területén 180 ezer fő szarvasmarha létezett. Napjaink állománya a megyében ennek még fele sincs, összesen kb. 75 ezer fő.

Ugyanakkor elmondták, hogy a mai támogatási rendszer, amely minimum 11 fejőstehén neveléséhez és 50 ha terület megműveléséhez köti a SAPARD pályázati lehetőségeket, az erőforrások koncentrációjához fog vezetni, amely néhány ezer embernek munkát fog adni a modern farmoknál, viszont több tízezer vagy százezer munka és megélhetés nélkül fog maradni. Adatközlőnk véleménye szerint manapság az országban 12 millió ember él elsődlegesen vagy jövedelem-kiegészítésként mezőgazdaságból. Ez 4,5 millió parasztgazdaságot jelent. Ha a támogatási és pályázati rendszer nyomán megtörténik a koncentráció, maximum 1,5 millió parasztgazdaság fog talpon maradni, a többi tönkremegy, és az emberek megélhetési forrás nélkül maradnak.

Itt hallottuk azt a véleményt, hogy a hivatalosan leközlött termelési és értékesítési adatok nem valósak, mert a legtöbb román állampolgár az országban érzékelhető anyagi nyomor miatt nem élelmiszerüzletekből szerzi meg az ipari módszerekkel feldolgozott és ellenőrzött – és emiatt drága – termékeket, hanem a piacokról vagy a szomszédban lakó kistermelőktől, ahol olcsóbb. Például az ilyen módon lefejt és eladott tej nem jelenik meg semmiféle statisztikában.

Az említett nyomor és kis vásárlóerő miatt interjúalanyunk nem tartotta fontosnak a feldolgozó vállalatok számára az ISO 9001 minősítés megszerzését, mert szerinte az csak a költségeket – és ezáltal az árat – emelné, csökkentve az amúgy is alacsony keresletet. Ez a vélemény a vezető beosztásban dolgozó hivatalnokok

pesszimizmusát és marketingszemléletük hiányát tükrözi.

A felelős személyektől azt is megtudtuk, hogy a jelenlegi kis hatékonyságú termelési módszerek mellett is a tejtermelés jóval meghaladja a fogyasztást (ezt a hivatalos statisztikai adatok is alátámasztják, lásd az I. I.12. és I.13. táblázat). Húsból viszont például Hargita megye behozatalra szorul, tehát egy jó eredménnyel kecsegtető irány volna egyes gazdák számára áttérni a tejelő szarvasmarhák tenyésztéséről a húsmarhák tenyésztésére, vagy – figyelembe véve a táplálkozási szokásokat – a sertésenyésztés bővítésére.

Kutatásaink során egy másik tanulságos példa az egyik székelyföldi tejporgyár esete volt. A gyár termékét elküldték Svájcba, ahol a tejpport kitűnő minőségűnek találták. Az első nagyobb volumenű megrendelés előtt a svájciak eljöttek megnézni azokat a gazdaságokat, ahonnan a tej származik. Amikor meglátták a helybéli „mintagezdaságokat”, amelyekről az itteniek azt hitték, hogy megfelelnek a legmagasabb nyugati elvárásoknak is, a vendégek kijelentették, hogy nem fognak azoknak a teheneknek a tejéből készült tejpport fogyasztani, amelyeket ilyen rossz higiéniai körülmények között tartanak.

Az egyik állatorvos interjúalanyunk elmondta, hogy a legtöbb székelyföldi faluban, ahol nem létezik megfelelő csatornahálózat, az emberek bevezették a házaikba a vizet, és különféle szennyvízelvezető rendszereket barkácsoltak, amelyekkel elfertőzték a földjeiket. Ilyen körülmények között biotermelésről szó sem lehet. Az ilyen módszerek bevezetésével kecsegtető ötleteket egyszerűen mézesmadzagnak kell tekinteni.

II.1. A humán erőforrás

Mielőtt a termelés tulajdonképpeni elemzésébe kezdenénk, meg kell vizsgálnunk, hogy tulajdonképpen kik is foglalkoznak országunkban tejtermeléssel, és ez mennyiben befolyásolja a termelést.

A szocializmus idején a párt- és országirányítók erőszakos iparosításba kezdtek. Az elkobzott vagy mezőgazdasági termelőszövetkezetekbe kényszerített földek megművelőit az újonnan iparosodó városokba költöztették, és gyárakban kezdtek el dolgozni. Akik nem tudtak a városokba költözni, a városkörnyéki falvakból ingáztak az üzemekbe. Ez igaz Székelyföldre is, ahol a megyésítéssel jelentéktelen kisvárosokból lettek megyeszékhelyek és szocialista iparközpontok.

Interjúalanyaink szerint ezekben az időkben általában csak az öregek, a buták és a fogyatékosok maradtak falun és űzték a mezőgazdaságot. A mezőgazdaságot igazán szívből szerető és értő embereknek csupán nagyon kis hányada maradt otthon. Az ingázók csak másodállásban, esetleg pótcselekvésnént vagy jövedelem- és élelem-kiegészítésért dolgoztak a gazdaságaikban.

A rendszerváltás és a gazdasági struktúraváltás után nagyon sok szocialista nagyvállalat bezárt, és a munkásaik állás nélkül ma-

radtak. Sokan költöztek haza, de nem szívből és odaadással gazdálkodnak, hanem kényszerből, és közben a csodát várják. A többség tudatában a mezőgazdasági munka továbbra is a fogyatékosoknak való – ennek most vissza kellene szerezni a becsületét.

A másik nagy probléma a tudás, a szakismeretek hiánya. A mostani gazdálkodóknak az apái gyermekkorukban tanulták az ő apuktól a gazdálkodást. Ismereteiket nem használták, most újra kezdenek dolgozni, de az öregek mire emlékeznek?

Az egyik legnagyobb probléma a menedzsment-ismeretek hiánya (interjúalanyaink elmondása szerint nyugaton azzal kezdik a szakiskolákban, csak azután következnek a szaktantárgyak).

Megfigyeléseink szerint problémát jelent az is, hogy sok helyen a nőket nem engedik tanulni és dolgozni. „Ez nem a te eszednek való!” – mondja sok gazda az asszonynak.

A fentebb említett okok pszichológiailag is blokkolják a továbbfejlődést, a gyermekekkel is meg kellene szeretetni a mezőgazdaságot.

Több helyen a (magánkézben levő) feldolgozók vezetői és alapítványok (pl. az AgroRom Alapítvány Marosvásárhelyen) ingyenes képzéseket, tanfolyamokat tartanak (főleg télen) a gazdák számára, meghívott vendéglőadókkal. A szervezők szerint viszont 40 meghívottból legfeljebb 15 megy el. A székelyek „mindent tudnak”, nem kell nekik tanács, segítség. (Igaz, hogy mások elmondása és kutatásai szerint a baj az, hogy csak írott meghívókat küldenek szét a gazdáknak. Sok helyen csak akkor fogadják el a meghívást, ha személyesen adják át nekik a meghívókat. Ezen a felfogáson is változtatni kellene.)

Összefoglalóként elmondható, hogy a gazdák nagy része műszájból gazdálkodik, nem szívből. Tudásuk hiányos és elavult. A szakismereteket nem igénylik (ezeket észrevétlenül kell az anyagba bevinni) a továbbképzőkön. Természetesen akadnak azért pozitív példák is. Sok fiatal kijutott ausztriai és svájci mintagazdaságokba, és sok ismeretet elsajátított, a vállalkozóbb kedvűek előtt nagyon nagy lehetőségek állnak.

II.2. Terület és infrastruktúra

Amint azt az I. fejezetben leírtuk, Székelyföldön az országos átlaghoz képest nagyon sok az erdő, a legelő és a kaszáló (1.1. táblázat). A régió területén tehát sok megfelelő helyet találunk a klasszikus állattenyésztés folytatására. Az állatokat nyáron legeltetik, télen pedig a kaszálókról nyert száraztakarmánnyal táplálják őket.

A falvak lakossága a szarvasmarha-tenyésztés szempontjából három csoportra osztható. Van, aki 1–2 tehenet tart, és csak a saját és családi szükségletének kielégítésére használja a tejet. Egy másik csoportnak egyéb fő pénzforrása van, a tejtermelésből csak a saját szükségleteiket látják el, és kissé kiegészítik belőle a jövedelmüket. A harmadik csoport az, amelyik a szarvasmarha-tenyésztést fő jövedelemforrásának tekinti, és több állatot nevel.

Ha a számokat tekintjük, pl. Hargita megyében a tejtermelők száma 30 880 gazdaság, potenciálisan azonban ez 87 164 gazdaságra növelhető. Istállóval és szénatárolóval (csűrrel) az összes gazdaság rendelkezik, az istállók átlagosan 4–5 szarvasmarha befogadására alkalmasak. A 4–5 állatból 2–3 fejőstehén, a többi borjú vagy hízó bika. Az istállókban van elektromos áramellátás, azonban a vízellátás hiányos, kevés gazdaság van, ahol a víz be van vezetve az istállóba, de a gazdaságok többsége rendelkezik kúttal. A csatornázás a híg trágya összegyűjtéséhez még nincs elterjedve, a híg trágyát a patakokba, folyóvizekbe engedik, ami a folyóvizek szennyezéséhez vezet (algásodás). A híg trágya összegyűjtve hatékony lenne a termőföldek talajfeljavításában.

Jelentős a városzéli gazdaságok száma is, amelyek a városok körül egy „tejgyűrűt” képeznek. Ezek a gazdák nem a csarnokba viszik a tejet, ahol 5000 lejt adnak érte, hanem inkább beviszik a városba, ahol készen házhoz szállítják, és ahol 7000–10 000 lejt fizetnek nekik.

Tehát a gazdaságok rendelkeznek istállókkal, takarmánytárolókkal, a gépesítés viszont nagyon hiányos. Kevés gazda rendelkezik traktorral, gépesített földművelő eszközökkel. A fejés is kézzel történik, egyrészt a gazdaságonkénti alacsony fejős állatállomány miatt, másrészt a fejőgépek megvásárlása költséges. A fejőgépek használata hozzájárulna a jobb minőségű, biztonságosabb, higiénikus tejtermeléshez. A takarmányozás terén csak a kaszálás gépesített, de még ezt sem engedheti meg magának minden gazda.

Hargita megyében például csak 54 kiserő van, ahol a tehének létszáma 15-nél magasabb.

Az úthálózat állapota jelenti a másik nagy problémát a régióban. A rossz minőségű vagy nem létező utak megnehezítik a begyűjtést. Nehézkessé és lassúvá teszik a folyamatot, ami több negatív következménnyel jár. Egyrészt sok nehezen elérhető helyre nem is mennek ki begyűjteni a tejet, és ezekben a helységekből a szarvasmarha-tenyésztés idővel fel fog számolódni.

Másrészt a tejet rögtön fejés után hűteni kellene, hogy a minősége megmaradjon. Ehhez könnyen és gyorsan elérhető hűtőházak kellene legyenek minden helységeben, ahol szarvasmarha-tenyésztés folyik. Tehát a hűtőházak hiánya is a régió problémái közé tartozik. A fejés után eltelt túl hosszú idő és a nem megfelelő szállítás is a leadott tej minőségének romlásával jár.

II.3. Az állatállomány

A kommunizmus idején a mezőgazdasági termelőszövetkezeteket (tsz-eket) magas létszámú szarvasmarha-állomány tartására kötelezték. A magángazdák a szarvasmarhát elsősorban mint igás állatot tartották. Tehenészet csak tartás-nevelés végett folyt. A tejet házi szükségletre használták, a tehéntejből sajtot a piacra nem készítettek.

A rendszerváltás nyomán 1990-ben a tsz-ek felbomlottak, az áll-

latokat nagyon sok helyen széthordták. A hozzá nem értés és a nem megfelelő gondozás hiányában az első években az állományban nagy visszaesés következett be. A helyzet lassan változott, az állomány csak 1992-ben stabilizálódott (lásd 1.2. táblázat). 1992–1996 között az állomány azonos szinten maradt, 1996-tól újra csökkenő tendencia jellemzi a létszámot.

A 2000-ben bekövetkezett szárazság 15%-os állománycsökkenést okozott. Ma az országos szarvasmarha-állományt 2,9–3 millió főre becsülik, l. az 1.3-as táblázatot (5%, a gazdák nem jelentik be az állataikat).

A történelmi állapotokat tekintve, az 1800-as években a szarvasmarhánál túlsúlyban volt az ún. csíki buta (csíki elnevezés szerint csángó vagy mokány), rövid lábakkal, tömör testtel, szürke szőrrel és kurta, fekete szarvakkal. Ez tulajdonképpen keleti eredetű fajta. Előnye, hogy az időjárás viszontagságait jól bírta, olcsón takarmányozható volt. A szarvasmarha-állomány tudatos feljavítására a XIX. század utolsó felében került sor. A csíki buta helyét a nagyobb testű, fehér, ún. magyarerdélyi vette át. 1911-ben a magyarerdélyi dominált, de már megjelent a pirostarka is.

Manapság a székelyföldi szarvasmarhának 90%-át a román pirostarka képezi. Ez siementhal típusú tehén, ami azt jelenti, hogy vegyes hozamú, mind tej szempontjából, mind hús szempontjából. Nemesítését mesterséges megtermékenyítéssel végzik német pirostarkával, ez folyamat 1998-tól van folyamatban. Az ebből a keresztezésből létrejött egyedeket félvérnek (hibrid) nevezik, ez csak egy generáción keresztül lehetséges. Kérés alapján a román pirostarkát keresztezik a red-holsteinnel is, amit cseppvér-keresztezésnek neveznek. A piros fríz és fekete fríz összesen 1%-át teszi ki az állománynak, a többi 9%-ot a keresztezett félvérek (hibridek) teszik ki. A nemesítési program továbbra is a helyi pirostarka nemesítést tartja fontosnak. [Bíró, 2002]

Konkrét számpéldaként leírunk néhány adatot Hargita megyéről. A szarvasmarha-állomány kb. 70–75 000 fő, az állami szektorban található szarvasmarhák száma elhanyagolható, csupán 0,6%. Az összes főből 44 000 törzsállomány. A selejtállomány magas, ma is 30% körüli. A megye szintjén a 75 000 szarvasmarha 27–28 ezer gazda tulajdonában összpontosul. 1985–1986-tól kitűnő hegyitarkákkal történt a fajtafeljavítás, 5–6 generáció alatt értek el eredményt a tőgyalakulás terén.

A megyében 1991 végén kezdtek el egy újabb fajtafeljavítási programot. A legjobb bikáktól származó, mélyhűtött spermát használták. Az állomány 60%-át megtermékenyítik meg mesterségesen. Az embrió-átültetés költséges és kockázatos, 700 000 lejbe kerül a műtét előtti gyógyszer, kb. 1,5 millió az embrió-átültetés költsége, és csak 50%-os az eredményessége.

A jó állomány 75%-nál nagyobb része külföldi vérhányadú.

A megyében az állományt Kanadából és az AEÁ-ból származó vörös holsteinnel javították fel. 1992 januárjától Hargita megyében a legjobb bikákkal dolgoztak, 2000 nyarától a megyében a faj-

tafeljavítás világszintűnek tekinthető.

A megye jó törzsállománnyal⁵ rendelkezik, egész Románia szintjén a mesterséges megtermékenyítéshez szükséges anyag 35%-át Hargita megyéből szállítják.

Az interjúk készítésének pillanatáig az állomány 60%-át már feljavították (10 év kell a genetika feljavításához). A fajtajelleget tekintve interjúalanyaink elmondták, hogy a megye összállományából csak 600 fő nem hegyitarka (siementhal). A szakértők szerint továbbra is hegyitarkában kell gondolkodni, mert egyetlen keresztezéssel át lehet állni tej-, illetve hústermelésre (a hús minősége a megyében az átlag fölött van).

A bikák értékelése az utódaik tejtermelése és a hímvárú utódok testtömeg-gyarapodása által történik. 2002-ben az állam növelte a gazdáknak nyújtott támogatást. Minden megtermékenyítésre 2 dózist ingyen biztosítanak.

A takarmányozási hibák, amelyekről a következő alfejezetben beszélünk, élénken befolyásolják a megtermékenyítést. A genetikai feljavítást tovább kell folytatni, mert az ún. heterózis hatással akár tehenenként 800 l évi többlettermelés is elérhető.

Egyik magánvállalkozó interjúalanyunk elmondta, hogy a helyzet nem éppen ilyen rózsás. Az állatállomány zöme valóban a tarka red-holstein (német fajta – 30% a génállománynak) [kevés a fekete-fehér holstein-fríz] keresztezve a siementhival (svájci fajta – 70% génállomány), ami a mi zónánkra ideális volna.

A siementhali tehén hústehén, közepes tejhozammal. A red-holstein kimondottan tej- (egyáltalán nem hús) termelő állat, de nagyon érzékeny, igényes: ha rosszul takarmányozzák, kevesebb tejet ad, mint egy siementhali.

A rossz tejhozamok egyrészt a rossz takarmányozás következményei, másrészt a mesterséges megtermékenyítéssel foglalkozó technikusok tudatlansága. Nem megfelelő tanácsot adnak a gazdáknak, sokszor hatalmas bikák spermáját adják be kecskék-nél alig nagyobb teheneknek, és csodálkoznak, ha a borjú beléjük döglök. Így az állatállomány feljavítása nem megfelelő iramban és módon történik.

II.4. A takarmányozás

Amint azt az előző alfejezetben említettük, a régióban takarmányozási problémák merülnek föl. A gazdák nincsenek kellőképpen felkészülve, a takarmányozás mérnöki tudást igényelne. A gazdáknak csak 15–20%-a rendelkezik a helyes takarmányozáshoz szükséges tudással. Az alábbiakban felhasználtuk a Gazda Útmutatót [HMMSZH, 1999], valamint Nemes Levente kutatótársunk szakismeretét és tapasztalatait.

II.4.1. A szarvasmarhák táplálékszükséglete

A takarmányozás a tejtermelés legjelentősebb költségtenyezőjét jelenti. A megtermeszthető növények, a takarmányozásban fel-

használható élelmiszeripari és más eredetű melléktermékek meghatározzák az adott régió takarmányozását. Eszerint megkülönböztethetjük a régiókat aszerint, hogy a silókukorica és a pillangósvirágúak (lucerna vagy lóhere stb.) az adott régióban gazdaságosan termeszthetők-e. A silókukorica és a lucerna melegigényes növények, tehát ezek nem képezhetik a Gyergyói- és a Csíki-medencékben a tehenek takarmányát. Ugyanakkor a Maros, a Nyárád és a Küüllők völgyében a lucerna és a kukorica terméshozama kimagasló, még az átlag is mesze az országos átlag felett van. Ezért a téli takarmányozás esetén a tej önköltségszámításánál a két típust külön tárgyalom.

A tejtermelés költségként a következő tényezőket veszem figyelembe:

- a tejtermelő állatok istállóinak és takarmánytárolóinak értékcsökkenését
- a tejtermelő szarvasmarhák takarmányköltségét
- a tehenek termelése során bekövetkező értékcsökkenést
- a termelés során felhasznált munkaerő munkabéréit
- fejőkészülékeket
- az állategészségügyi költségeket, valamint
- a különböző adókat, illetékeket.

Ezek alkotják a tejtermelés legjelentősebb költségeit, és ilyenképpen ezek a tej önköltségének legfontosabb komponensei.

Az istállók és takarmánytárolók értékcsökkenése, a tej önköltségére lebontva, már kisebb állományok esetén is jelentéktelen (7–8 tejelő tehén), de ezek építése jelentős pénzberuházást jelent. Az említett épületek építésekor figyelembe kell venni az állatok biológiai igényeit (fényviszonyokat, az alacsony páratartalmat biztosító szellőztetőket, a takarmányozást és a vízellátás biztosítását). Ugyanakkor törekedni kell a legolcsóbb megoldások választására. Az épületek értékcsökkenése és a különböző karbantartási munkálatok évi 0,5 millió lejes költséget jelentenek évente tejelő tehenenként.

A tejtermelő tehenek első laktációját követően ajánlatos azok értékcsökkenését költségként elszámolni. Például egy 1000 euró értékű előhasú üsző értékcsökkenése az átlagos 6 laktációt tekintve és az 500 végső értékesítési árral számolva 83 euró laktációként. Ezt az összeget a tej önköltségszámításánál tejmenyiségre lebontva veszem figyelembe.

A termelés során egy ember kb. 8 tehenet tud ellátni közepes gépesítettségi fok mellett, és ez 3 millió lejes munkabérrel számolva 4,5 millió lej költséget jelent tehenlaktációként.

A fizikailag tiszta, alacsony összcsíraszámú tej termeléséhez többek között fejőgépekre van szükség. A 20 millió lejes fejőgépet és ennek 5 éves használhatóságát, valamint azt figyelembe véve, hogy egy ilyen fejőgép kb. 8 tehén fejésére alkalmas, eredményül 0,5 millió költséget kapunk tehenenként évente, vagyis laktációként. Az állategészségügyi költség átlagosan kb. 0,5 millió lejt jelent.

⁵törzsállomány: bikát nevelő anyák

II.4.1. táblázat: Tejlő tehének létfenntartó táplálóanyag-szükséglete

Élőtömeg	Tejtermelő nettó energia NEI, MJ		Nyersfehérje (g)	Ca (g)	P (g)
	Istállózott	Közepes legelőn			
650 kg	43,1	51,7	515	32	25

II.4.2. táblázat: Tejlő tehének táplálóanyag-szükséglete 20 kg tej termeléséhez

Zsír %	NEI MJ	Nyersfehérje (g)	Ca (g)	P (g)
4%	20*3,1=62	20*87=1740	20*2,8=56	20*1,7=34

II.4.3. táblázat: Tejlő tehén létfenntartó táplálóanyag-szükséglete + 20 kg tej termeléséhez szükséges táplálék

Tejtermelő nettó energia NEI, MJ		Nyersfehérje (g)	Ca (g)	P (g)
Istállózott	Közepes legelőn			
105,1	113,7	2255	88	59

II.4.4. táblázat: Egy lehetséges téli takarmány-összetétel csiki és gyergyói viszonyok között (A típus) (20 kg tejtermelés esetén)

Takarmány	kg	Nyersfehérje (g)	NEI MJ	Ca (g)	P (g)
Réti széna	8	902	35,17	33,56	19,58
Zabosbükkönyszéna	5	613,20	19,66	37,38	12,18
Rozs	1,5	143,88	10,63	1,18	4,18
Zab	2	207,30	13,11	1,77	6,74
Kukorica	2	187,87	15,63	0,55	5,84
Sörtörköly	7	400	10,08	6,72	28,56
Össz. szárazanyag	17,776	2454,25	104,28	81,16	77,08
Takarmánymész	0,019			7,60	
		Össz. Ca tart.		88,76	

II.4.5. táblázat: Nyári takarmányozás (20 kg tejtermelés esetén)

Takarmány	kg	NEI MJ	Nyersfehérje g	Ca (g)	P (g)
Gyep (legelő)	40	60,24	1655	59,8	34,18
Rozs	1,5	10,63	143,88	1,18	4,18
Zab	2	13,11	207,3	1,77	6,74
Kukorica	2,5	19,54	234,84	0,684	7,3
Sörtörköly	7	10,08	400	6,72	28,56
Össz. szárazanyag	17,81	113,6	2641,02	70,15	80,96
Takarmánymész	0,1			38	

II.4.6. táblázat: 20 kg tejtermelő 650 kg-os tehén téli takarmányozása (B típus)

Takarmány	kg	NEI MJ	Nyersfehérje	Ca (g)	P (g)
Lucernaszéna	8	37,31	1400	115,50	18,9
Lucernaszenázs	15	29,4	1055,25	82,95	14,18
Kukorica	5	39	469,68	1,37	14,6
Össz. szárazanyag	17,810	105,71	2924,93	199,82	47,68
Phylafor Super	0,475			17	90
				216,82	137,68

Jelenleg nem terhelik adókkal az állattartó gazdákat, és ez az azal magyarázható, hogy az állattartás alacsony jövedelemtermelő képességű ágazat. A tejtermelő ágazatot terhelő illetékek közül a legeltetési díj érdemel figyelmet, amelyet a takarmányozási költségeknél veszek figyelembe.

A II.5. alfejezetben visszatérünk még az állam által támogatott farmméret és létszám összköltségeire.

II.5. A tejhozamok és a minőség

Az 1.5., 1.6. és 1.7. táblázatban bemutattuk a tejtermelés alakulását mind országos, mind regionális szinten az elmúlt évtizedben.

Kutatásunk során adatszolgáltatóink beszámoltak a legfrissebb fejleményekről is. Az utóbbi évek szárazsággal sújtottak, ezek közül a legnehezebb a 2000-es év volt, amikor, ahogyan azt már em-

lítettük, a szarvasmarha-állomány 15%-kal csökkent. A tejhozamok is csökkentek az említett időszakban.

A tejtermelés terén 2001-ben a régióban meghaladták az 1989-es értékeket, annak ellenére, hogy a tejelő állatok létszáma jóval kisebb. A törzsállomány 70%-át sikerült átmenteni. A naprakész adatok a múlt évi tejtermelésről Hargita megyében:

A fenti adatokból kitűnik, hogy a kedvezőbb időjárás hatására az előző évinél 15 681 ezer hl-rel több tejet eredményezett. A Mezőgazdasági Hivatal havonta követi az állomány

változását, az idén 12%-ot növelt a tavalyi átlaghoz képest. A fajtafeljavításnak és a jobb tenyésztési körülményeknek köszönhetően tehenenként átlagban 10 év alatt évi 1114 l tejtermelés-többletet értek el.

Ami a lefejt tej minőségét illeti, két egymással szembenálló problémával találkozunk. Ha a talaj nem lenne elszennyezve, a legelő tehenek a sok hasznos nyomelemet tartalmazó fűnek köszönhetően sokkal egészségesebb tejet adnának, mint a tudományos módszerekkel vitaminozott műtáplálékon élő „nyugat-eu-

II.4.7. táblázat: A tej önköltsége 6100 kg-os évi tejtermelésű tehenek nyári takarmányozása esetén

Takarmányköltség	Legeltetés (180 nap)	180 nap * 10 000lej/nap = 1 800 000 lej
	Rozs (1,5 kg / nap)	225 kg = 675 000 lej
	Zab (2 kg/nap)	300 kg = 900 000 lej
	Kukorica (2,5 kg/nap)	375 kg = 1 125 000 lej
	Sörtörköly (7 kg/nap)	1050 kg = 420 000 lej
	Takarmánymész	7,5 kg = 75 000 lej
Takarmány összköltsége		5 095 000 lej
Istállók, takarmánytárolók értékcsökkenése		250 000 lej
Tejelő tehenek értékcsökkenése		1 203 500 lej
Munkabér		2 250 000 lej
Allategészségügyi költségek		250 000 lej
Fejőgép értékcsökkenése		250 000 lej
Energia		300 000 lej
Összköltség		9 508 500 lej
Önköltség/kg		3117,5 lej

II.4.8. táblázat: A tej téli önköltsége A típusú takarmányozás esetén

Takarmány	Régi széna (8 kg)	8*180=1440 kg 1440*3000=4 320 000lej
	Zabosbükköny (5 kg)	5*180=900kg 900*3500=3 150 000 lej
	Rozs (1,5 kg/nap)	1,5*150=225kg 225*3000=675 000lej
	Zab (2 kg/nap)	2*150=300kg 300*3000=900 000 lej
	Kukorica (2 kg/nap)	2*150=300kg 300*3000=900 000lej
	Sörtörköly (7 kg/nap)	7*150=1050kg 1050*600=630 000lej
	Takarmányköltségek	
Egyéb költségek megegyeznek a nyári költségekkel		4 503 500 lej
Összköltség		1 5078 500 lej
A tej önköltsége		4943,7 lej/kg

II.4.9. táblázat: A tej téli önköltsége B típusú takarmányozás esetén

Takarmány	Lucernaszéna (8 kg)	8kg*180 nap=1440 kg 1440kg*2500lej/kg=3 600 000lej
	Lucernaszénáz (15 kg/nap)	15 kg*180nap=2700kg 2700kg*1000lej/kg=2 700 000lej
	Kukorica (5 kg/nap)	5kg*150nap=750kg 750kg*3000lej/kg=2 250 000lej
Takarmányköltségek		8 550 000 lej
Egyéb költségek megegyeznek a nyári költségekkel		4 503 500 lej
Összköltség		13 053 500 lej
A tej önköltsége		4280 lej/kg

rópai rokonaik”.

A talaj elfertőződéséről már szoltunk az infrastruktúrát bemutató fejezetben.

A másik probléma az, hogy kevés fejőgép van Székelyföldön. A gazdák túlnyomó többsége kézzel feji a teheneit, és így nem lehet biztosítani a megfelelő higiéniai körülményeket. A lefejt tejet kannákba teszik, és elszállítják a begyűjtő-központokba. Mivel nem higiénikus módszerekkel volt a tej lefejve, és fejes után nem volt azonnal lehűtve, a jelenlevő kórokozók nagyon alkalmas talajt kapnak a szaporodáshoz.

Külön kiemelném néhány tejfeldolgozó panaszát. A rossz higiéniai körülmények között lefejt tejet a gazdák még fel is vizezik. Az egyik tejporgyárban elpanaszolták, hogy ha a begyűjtő felé vezető út mellett borvízforrások vannak, akkor a tej a borvízben megtalálható ásványi sókkal van tele, és külön problémát jelent ezek technológiai úton való eltávolítása.

Ugyanott mesélték, hogy az antibiotikummal kezelt tehének tejet is összekeverik a gazdák az egészséges tehenekével, majd úgy próbálják leadni. Ilyenkor a gyár technológusai az antibiotikumok eltávolításával is kínálódhatnak.

II.6. A támogatási rendszer

Az idén a honatyák a 2002/54-es törvényben fogalmazták meg a tej szempontjából az 1800 lej/1-es támogatást hegyvidéken nyári időszakban. Az összeget télire még 30%-kal emelik. Ez a törvény az elsődleges termelőkre vonatkozik.

Támogatást az először ellett tehenekre adnak 1 000 000 – 4 000 000 lejig. Ennek azok a feltételei, hogy a tehén mesterségesen vagy hivatalosan bejegyzett bikától legyen megtermékenyítve. A támogatásnak a terjedelme attól is függ, hogy az üszőnek a szülei milyen fajtától vannak és bejegyzettek-e.

II.5.1. táblázat: A tejtermelés alakulása Hargita megyében az utóbbi két évben

Dátum	A begyűjtött tej mennyisége (ezer hl-ben)
2002.01.31	94 511
2001.01.31	78 830

Az állam támogatást ad még a mesterségesen megtermékenyített anyaállattól származó hat hónapos borjakra 500 000–600 000 lejig, de ezt az időt nem nagyon érik el a borjak, mert a gazdák a családfenntartás érdekében levágják körülbelül 1,5–2 hónapos korukban. [Bíró, 2002]

A 380 kg-os bikaborjúkra is adnak támogatást, ha hivatalos vágóhídon értékesítik. Ekkor kilogrammjára 4000 lejt adnak. Hargita megyében például két hivatalos vágóhíd működik: egy Gyergyószentmiklóson és egy Székelyudvarhelyen. Támogatták még a földmégmunkáló gépekre vásárolt üzemanyagot, de itt is a 16 000 lejből csak 2000 lej volt a támogatás.

A megfelelő üzemmérettel rendelkező gazdák is állami támogatásban részesülhetnek. 2002. január 1-jétől az állam támogatja a koncentrált ártermelő egységeket; 15 fejőstehen létszámtól, ha a gazdaság rendelkezik még 25 ha területtel hegyvidéken, 50 ha-ral dombvidéken, vagy 110 ha-ral síkvidéken, valamint fejőgéppel és minőségi tejet termel.

Az állami támogatás célja a közös tenyésztés és értékesítés, amint már említettük, az EU nyomására koncentrálni akarják az erőforrásokat. Itt érdemes megemlíteni, hogy az ország központi fejlesztési régiójából, amelyhez a három székely megye tartozik, és központja Gyulafehérváron van, az első határidő lejártakor kevesebb mint 10 pályázat érkezett a központba. Ezek közül egyik projektet sem a Székelyföldről nyújtották be.

Az okok között a megkérdezettek egy része az állami hivatalnok cinizmusát említette, amiért Gyulafehérvárt összekapcsolták Székelyfölddel, mások a korrupcióra panaszkodtak. Az utóbbi 12 évben a régió vállalkozói rengeteg pályázatot nyújtottak be, és nagyon ritkán nyertek.

Itt emelnék ki a Sapiencia – EMTE egyik fontos szerepét: a hallgatókat meg kell tanítani pályázatokat írni és segíteni a régió gazdáit a pályázásban és a gazdasági fejlesztésben.

A Hargita megyei mezőgazdasági igazgatóság összeállított egy 15 fejőstehenet tartó farmra vonatkozó teljes költségvetést és üzleti tervet, de az adatokat levédte. A dokumentum elvégzi a teljes állatállományra (15 fejőstehen, 7 üsző, 4 fő 18 hónapos, 4 fő 12–18 hónapos, 5 fő 6–12 hónapos, 5 fő 3–6 hónapos, 5 fő 0–3 hónapos borjú, 7 fő bikaborjú, 2 leselejtezendő tehén és egy ló), a takarmányozásra, az épületekre és gépekre vonatkozó költségvetést és két lehetséges értékesítési módszer szerinti jövedelmezőséget.

Egy ilyen farm, amely a 2002/108-as sürgősségi kormányrendelet alapján SAPARD-támogatásban és bankhitelben részesülhet, a következő főbb éves jövedelmezőségi adatokkal rendelkezik:

A farm megvalósításához 1,72 milliárd lejre van szükség, és ha a SAPARD-támogatáson kívül hitelből is finanszírozzák, 3 éves türelmi idő után további 5 év alatt képesek a hiteleket kamatostul visszafizetni.

II.6.1. táblázat: A felvázolt farm pénzügyi mutatói

	Érték ezer lejben	
	A változat	B ⁶ változat
Élő állatok	136 020	136 020
Tej	236 250	0
Hús	117 950	117 950
Feldolgozott termékek	0	367 500
Támogatások	26 250	0
Összbevétel	516 740	621 470
Összköltség	383 794	497 571,74
Profit	132 676	123 898,26
Fejlesztési alap	201 044	234 386

(Folytatás a következő lapszámban)

⁶ Az A változatban a tejet fejes után leadnák egy begyűjtőnek, és felvennék az érte járó támogatásokat, a B változatban helyben pasztörizálnák és csomagolnák a tejet, készterméket értékesítve.

Napirenden a harmadik út

GUZS FERENC

A tanulmányában a szerző folyó év július 10–14 között Londonban, Haladó kormányzás témával tartott, társadalmunk jövője szempontjából jelentős nemzetközi baloldali tanácskozás munkálataival, megfogalmazott konklúzióival foglalkozik. Ezekből kiindulva határozottan rámutat arra, hogy a beinduló új történelmi szakasz kihívásai, mint kiutat, szükségszerűen újra napirendre tűzik az elmúlt évszázad negyvenes éveiben néhány neves gondolkodó által megfogalmazott harmadik út gondolatát. Kihangsúlyozottan foglalkozik Németh László szerepével, "A minőség forradalma" című, az 1943-ban gyűjteményes kötetében megjelent közlése alapján.

Folyó év 2003. július 10–14. között Londonban tanácskozást tartott a nemzetközi baloldal a Haladó kormányzás témával. A tanácskozás szervezője az Angol Munkáspárt, melyre mintegy 50 szociáldemokrata és munkáspártot hívtak meg, nagy többségük részt is vett a tanácskozáson. A résztvevők (meghívottak) között szerepeltek a jelenlegi kormányzati pártok.

Amint a címből is kiténik, a jövő, a most beinduló évezred kormányzati problémáit tűzték napirendre, a beinduló új történelmi fejlődési szakasz kihívásaira reagálva. Nem véletlen, hogy ez így történt, hiszen az Angol Munkáspárt az, amely aktívan reagálja le a – gazdasági, társadalmi, szellemi és politikai – fejlődésben jelentkező új jelenségeket.

Annál nagyobb az érdeme a kezdeményezőnek, hogy egy új társadalmi fejlődési szakasznak még csak az első lépéseinél tartunk, s erre a témakörre a nemzetközi tudományos és politikai körök már felfigyeltek.

Talán nem felesleges a történelemben egy szűk évszázadnyira visszatérni, és áttekinteni, hogy mi is történt a társadalmi fejlődés és a politikai hatalom viszonyának kérdésében. A XX. század ugyanis a világháborúk és az általuk eredményezett társadalmi változások, események évszázada volt. Az első világháború (1914–1918) az oroszországi forradalmat, és annak következményeként a bolsevik rendszert (diktatúrát) hozta magával. Létrejött a Szovjet Oroszország, majd abból kialakult a Szovjetunió. Ennek ellentételezéseként a nyugat-európai és amerikai fejlett tőkés országok segítettek, s hol aktív, hol passzív magatartása mellett Olaszországban a Mussolini-i, Németországban pedig a hitleri típusa alakult ki a fasiszta (szélsőjobboldali) diktatúráknak. Ez a helyzet a jobb- és baloldalnak a végsőkéig való kielemezését hozta, mely a II. világháborúhoz (1939–1945) vezetett.

A II. világháború a fasiszta diktatúrák bukásával és felszámolásával zárult.

A világ kétpólusúvá vált, melyek egymással egyre keményebben helyezkedtek szembe mind politikai, mind katonai és gazdasági téren. A két tábor közötti verseny egyre erősödött, fokozódott. A kétpólusúvá vált világban gazdasági szempontból kezdetben a szocialista pólus volt előnyben. A maga centralizált gazdaságával a központosítás legmagasabb fokán, a diktatórikus módszerek min-

den adottságát kihasználva a háborús rombolások után, a helyreállítás fázisában jelentős előnyt élvezett. A helyreállítás egy adott, már elért technikai szinten történt. A hatékonyság, a munkatermelékenység stagnált. A versenyképesség sem javult, mert nem volt próbára téve a kialakult szocialista világpiac, a verseny nem vált tényezővé, a felülről jövő irányítás, sőt diktálás volt a piaccgazdaság döntő tényezője mind belső, nemzeti, mind az államok közötti árucserre viszonylatában. A technikai fejlesztés döntően a haditechnika fejlesztése volt.

A tőkés világpiac ezzel szemben az árutermelés, a szabadpiac törvényei uralkodtak. Itt a fejlődésben nincs megállás, aki olcsóbban és jobbat tud előállítani, az élvezi a piac előnyeit, vagyis a versenyképesség dominál. A versenyképesség döntő tényezője a technikai haladás. A technikai haladás háttere, támasza a tudományos fejlődés, és minden, ami ehhez kapcsolódik. E tekintetben a tőkés piaccgazdaság kimeríthetetlen lehetőségekkel rendelkezik. A szabad verseny e fejlődés motorja.

A szocialista piac megbukott, de hol tart ellenpólusa, a tőkés piac, a tőkés világpiac? Ott is vannak olyan jelenségek, megnyilvánulások, melyek nem jellemzőek a szabad piacra. A nemzetközi trösztökről, monopóliumokról, monopol szervezetekről van szó. A tőkés társulás, összefogás megnyilvánulásairól, formáiról, melyek szintén a piaccszabályozás, a piaci mechanizmusba való beavatkozás termékei. A cél a profit növelése, hol a piaci mechanizmus kihasználásával, hol annak megkerülésével. Az sem mellékes, hogy sokszor az állammal együttműködve történik ez, de arra is van példa, hogy az államapparátus megkerülésével vagy annak ellenében érvényesítik érdekeiket. Ha az állam megpróbálja következetesen érvényesíteni a néptömegek érdekeit, az egyéni érdekeket a közösségi érdekekkel egyeztetni az egész közösség javára, akkor biztosan szembekerül előbb-utóbb a gazdasági életben uralkodó monopóliumok érdekeivel. Az sem elhanyagolható, hogy ma már léteznek a nemzeti határokat meghaladó, nemzetközi monopóliumok, illetve a gigantikus, az országok és nemzetek fölött álló cégek, melyek érdekei nem egyeznek egy nép, egy ország érdekeivel. A profitérdekelttség csak nehezen és ritkán harmonizálható a demokrácia eszméivel. A nemzetközi monopóliumok uralma, helye és szerepe a világpolitikában egyre nehezebben egyeztethető össze a demokrácia eszméivel, az emberi egyéni és kollektív jogokkal. A tudomány és a technika fejlődése, valamint az ebből következő társadalmi haladás a demokrácia felé vezet, annak kiszélesedésében, bővülésében lehet meghatározni a haladás útját.

Amint azt már láttuk, a bemutatott szocialista világrend és piaccgazdaság megbukott, nem jelentett megoldást, kiutat a társadalom válságos helyzetéből. A még működő tőkés gazdaság és

az azon belül domináló nemzetközi monopóliumok jövőjével kapcsolatosan is egyre több kérdés merül fel. A kérdés csak az, hogy mikor ér véget, mikor zárul le ez a korszak. Természetesen a végső szót a történelmi fejlődés fogja kimondani. Sokkal nehezebb kérdés az, hogy mi következik utána. Ez a szociológusok, politológusok, nemzetközi gazdasági elemzők kérdése. A jelenlegi helyzetből, a már jelentkező előjelekből, tendenciákból próbálják a választ megtalálni. Egy lehetséges válasz lehet az, hogy lennie kell egy harmadik útnak, mely a társadalmi fejlődés új szakaszaként fogja jelenteni a megoldást a most csírájukban mutatkozó új tendenciákra.

Talán nem felesleges annak történetével kezdeni, hogy mikor merült fel ez a kérdés, és ki volt az, aki először Magyarországon tárgyalás témájává tette. Az, aki ezt a témát napirendre tűzte, és már az 1940-es években útjára indította ezt a gondolatot, Németh László volt, aki íróként tört be a köztudatba. A társadalmi gondolkodás, a társadalomtudományok is nagyon érdekelték, és behatóan foglalkozott ennek nemzetközi vonatkozásaival, az ott jelentkező irányzatokkal. Ismerte a világnyelveket és a megjelenő szakirodalmat, a spanyol nyelv ismerete segítette abban, hogy a spanyol szépirodalom mellett a spanyol szociológiai-politikai gondolkodásba is betekintést nyerjen. Így került figyelme középpontjába Jose Ortega y Gasset spanyol szociológus-politológus, akinek egyik fő tétele az volt, hogy nem minden fennálló politikai és gazdasági rend alóli felszabadulás jelent forradalmat. Forradalom csak az, ami előrelépést jelent a társadalmi fejlődésben, a történelemben, a demokrácia, az emberi jogok terén. Ami diktatúrát szül, tömegek elleni terrorhoz vezet, az tömeges megmozdulás, felzúdulás, az a tömegek lázadása, és nem minősül forradalomnak. Ebbe a kategóriába sorolta be az 1917-ben Oroszországban lezajlott eseményeket. Németh László ezt a tételt magáévá tette, és ezen az alapon minősítette az 1919-es magyarországi eseményeket is, azonban nem állt meg e gondolatnál, és nem zárta le a kérdést.

Eljutott a minőség forradalma általa megfogalmazott téziséhez. Csak az forradalom, ami új minőségen alapszik, és aminek kiindulópontja a tudomány, a technika, annak új fázisai, szakaszai. A társadalom életében csak az forradalmi változás, ami egy új, egy magasabb fejlődési szakaszba való belépést jelent. A demokrácia, az emberi jogok bővülése, fejlődése elengedhetetlen feltétele annak, hogy forradalmi változásról lehessen beszélni. Az 1943-ban megjelent gyűjteményes kötetnek „A minőség forradalma” a címe.

Németh László 1943-ban részt vett a magyar népi írók balatonszárszói találkozásán és tanácskozásán, ahol felkérték egy előadás megtartására. Az itt elmondott beszéde számos olyan elemet tartalmaz, melyek a társadalmi fejlődés kérdését érintették. Határozottan állást foglal minden olyan társadalmi változási lehetőség-

gel szemben, amely diktatúrához vagy diktatórikus megnyilvánuláshoz és a terror eszközeinek alkalmazásához vezet vagy vezet. Akkor (1943 augusztusában) sajátos helyzet volt, mert Magyarországtól nyugatra a jobboldali fasiszta (hitleri) diktatúra, Magyarországtól keletre pedig (Moszkvában, a Szovjetunióban) a Sztálin által vezetett és irányított baloldali proletárdiktatúra működött. Felvetődött a kérdés, hogy a magyarság számára mi lehet a kiút. Németh László úgy fogalmazta meg a válaszát, talán nem először, de nyilvánosan mindenképp első alkalommal, hogy lennie kell egy harmadik útnak. A történelmi fejlődés ebbe az irányba mutat, s ennek lesz jövője.

Az, hogy a jobboldali diktatúra bukásra van ítélve, már akkor elkerülhetetlennek látszott. A résztvevőket az foglalkoztatta, hogy a baloldali proletárdiktatúra (szovjet) hol áll meg, és milyen kilátásokkal, perspektívákkal kecsegtet. Az ott résztvevő és hangját nyomatékosan hallató baloldal kategorikusan azt az álláspontot képviselte, hogy a proletárdiktatúráé a jövő, hiszen annak bázisa a munkásosztály, mely rohamosan gyarapszik, létszáma nő, hiszen az az iparosodás gyermeke, terméke. Márpedig az iparosodás egy megállíthatatlan, domináns tendencia. Németh László szerint valóban tényként kell elfogadni azt, hogy az iparosodás, az ipari fejlődés megállíthatatlan tendencia, de azt is figyelembe kell venni, hogy az iparban az értelmiségi réteg is jelen van egyre növekedő számban, és hogy ennek növekedése gyorsabb, mint a munkásságé, a munkásosztályé. Ez a minőség forradalmával, vagyis a technika ugrásszerű fejlődésével függ össze. Be fog következni az a fejlődési fázis, amikor az ipari munkásság számbeli fölénye, többségi helyzete megszűnik, és helyébe lép az ipari értelmiség. Az már magától értetődő volt, hogy az értelmiségi társadalmi réteg nem fogja a proletárdiktatúra társadalmi bázisát, talpkövet képezni. Tehát a technika fejlődése, a minőség forradalma hosszú távon nem biztosít jövőt a baloldali proletárdiktatúrának. Felvetődik tehát a kérdés, hogy akkor mi jelenti a kiutat, a megoldást? Németh László válasza erre az, hogy léteznie kell egy harmadik útnak, amely sem jobboldali, sem baloldali diktatúra. Ez a demokrácia elveivel, igényeivel összeegyeztethető megoldás lesz. A társadalom minden kategóriája számára biztosítja az egyenlő jogokat, a fejlődő és bővülő demokrácia előnyeit mind egyéni, mind kollektív szinten.

Tehát a harmadik út tézise már 60 évvel ezelőtt elhangzott Németh Lászlótól. Foglalkozása szerint fogorvos, érdeklődése középpontjában az irodalom állt, ami arra ösztönözte, hogy nyelveket tanuljon, hogy a világirodalomba betekintést nyerjen. Több idegen nyelvet ismert, közöttük a világnyelveket. Így került kapcsolatba a történelem nagy gondolkodóinak műveivel, eszméivel. Minden fontos, a világ szellemi fejlődésébe betagolódo gondolatra felfigyelt, és kereste helyét, illetve hatását az emberi gondolkodásra. A dolgokat változásukban, fejlődésükben szemlélte, távla-

tokban gondolkodott, a jövő kérdéseinek külön figyelmet szentelt, és nem kötelezte el magát semmilyen irányzat mellett a fejlődés, a haladás eszméin kívül.

Németh László nagyságát, zsenialitását igazolja, hogy tézise, a harmadik út, újra aktuálissá vált.

Az angol munkáspárt támogatására számítva, a téma napirendre tűzése Tony Blair pártvezér és miniszterelnök és annak fő tanácsadója, Anthony Giddens szociológus-politológus kezdeményezése. Azok a jelenségek, melyek 60 évvel ezelőtt Németh László korában még csak csírájukban, most hangsúlyosan jelentkeztek. A történelmi fejlődés új jelei arra ösztönöznek, hogy a kérdést napirendre kell tűzni.

Már 5 éve, 1998-ban megjelent Londonban angolul Anthony Giddens könyve, melynek címe „A Harmadik Út”. Nálunk a román fordítása 3 évvel később, 2001-ben Bukarestben látott napvilágot.

Ennek a könyvnek a részletes bemutatása egy rövid tanulmányban nem lehetséges, azonban két kérdést fontosnak tartunk megemlíteni. Tizenkét pontban tárja elénk a klasszikus, vagyis régi típusú szociáldemokrácia jellemzőit, és pedíg: az állam kemény beavatkozása a társadalmi és gazdasági életbe, az állam uralja a polgári (civil) életet, kollektívizmus, egy keynesi típusú, felülről irányított gazdaság, plusz korporációs (testületi) megoldás, a piac szerepének korlátozása: szociális vagy vegyes gazdaság, munkanélküliség kiküszöbölése, egyenlősítő törekvés, a jóléti állam, az állampolgárok védelme (támogatása) a bölcsőtől a sírig, egysíkú, lineáris korszerűsítés, gyenge környezetvédelmi öntudat, nemzetköziség, internacionalizmus, kétpólusú rendszer.

Ugyanakkor öt pontban felsorolja azokat az új fejlődési jelenségeket, melyek megkérdőjelezzik a régi klasszikus típusú szociáldemokráciát, annak további érvényességét, fenntarthatóságát, azokat az új jelenségeket, melyeket nem lehet megkerülni egy új kor követelményeinek megfelelő program kidolgozásánál, egy jövőképek kialakításánál. Korunk dilemmái a következők: a globalizáció – mi ez a jelenség, és mik a kihatásai, következményei; individualizmus – milyen értelemben (ha egyáltalán lehet ilyesmiről beszélni) lett jellemzője a modern társadalomnak; a bal és jobb – mi a teendő azzal az elvárással szemben, hogy nincs már jelentőségük; a politikai szereplő – vajon eltávolodik-e a politika a klasszikus demokrácia princípiumaitól; környezetvédelmi (ökológiai) problémák – hogyan legyen beépítve ez a kérdés a szociáldemokrata politikába?

A szerző elemzéseiben felhívja a figyelmet arra, hogy a szociáldemokrata politika sok mindent elfogadott a liberális, főleg a neoliberais elvekből. Egyre nehezebb vonalat húzni a két irányzat közé. Az angol szakértő sokoldalúan elemzi és mutatja be a beindult új korszakban jelentkező tendenciákat. Művéből kiténik, hogy az új történelmi fejlődési szakaszban nehezen különíthető el a középbal és középjobb irányzata. Egymástól annyi

elemet, programtételt vettek át és építettek be a sajátjukba, hogy közöttük csupán árnyalati különbségek vannak. Ez különösen a gazdasági programok tételeire vonatkozik. A piacgazdaság jövőjét illetően nincsenek egymásnak ellentmondó tételek. Az állam szerepét tekintve azonban vannak lényegesebb különbségek: míg a középjobb az állam teljes fokú semlegességét hangsúlyozza a gazdasági fejlődés piackérdésben, addig a középbal az államnak korlátolt szerepet szán.

A londoni tanácskozás bemutatásakor erre még kitérünk. Itt csak annyit említenénk, hogy a jólétről gondoskodó állam tétele helyett az esélyt teremtő állam tézise merült fel, s a tanácskozás témáinak kiindulópontját az angol munkáspárt tézisei képezték. Ezt egészítették ki a részt vevő szociáldemokrata pártok szempontjai, tapasztalataiból leszűrött következtetések, tanulságok. A helyzet érdekessége, hogy a tanácskozás Londonban indult szélesebb körben, ahol az összes meghívott jelen volt, és Bagshot kisvárosban – London közelében – zárult, ahova csak a hatalmon lévő szociáldemokrata pártok vezetői voltak hivatalosak, mintegy 14 párt és állam képviselője. Ez volt a tartalmasabb, a távlati problémákat és az azokhoz kapcsolódó programot felvázoló, a kérdéseket átfogóan összegző tanácskozás. Amíg a londoni tanácskozás kötetlen véleménycsere formájában folyt, a bagshoti az eljövendő idők programja irányvonalának kidolgozásához kötődött. Mint már említettük, a gondoskodó állam tézise helyett az esélyteremtő és hátránykiegyenlítő állam gondolatát vetették fel, melynek középpontjába a kis embert és a közösséget kell helyezni. A tanácskozás központi témáját, mint már láttuk, „haladó kormányzás” címen fogalmazták meg. Ahhoz kapcsolódóan nyolc pontban sorolták fel a megoldásra váró feladatokat, a kidolgozandó szociáldemokrata program érdekében. Ezek a feladatok a következők: növekedés, esélyegyenlőség, közszolgáltatások, oktatás, közbiztonság, szociális felzárkóztatás, átlátható kormányzás és elszámoltatható kapitalizmus, foglalkoztatás.

Felhívták a figyelmet arra, hogy egy olyan baloldali programot kell kidolgozni, mely a világ fejlett és fejletlen térségei között az egyenlőtlenséget próbálja enyhíteni. Ennek jegyében a tisztességes kereskedelmi szabályokat, a fenntartható fejlődéshez szükséges hiteleket és támogatásokat, valamint az ésszerű energiagazdálkodást szorgalmazzák. A globális multinacionális nagyvállalatoktól elvárják, hogy tevékenységük igazodjon a fejlődés hosszú távú fenntartásához, pénzügyeiket pedig állítsák vissza a törvényesség talajára.

Ami a magyar küldöttségnek a napirendre tűzött témához való állásfoglalását és hozzáállását illeti, Medgyesi Péter miniszterelnökkel az élen kifejezésre juttatta, sőt hangsúlyozta, hogy a magyar baloldal is ragaszkodik az alapértékekhez, és éppen ezért nem szabad ragaszkodni az idejélt múlt modellekhez. A gyorsan változó világban újabb és újabb válaszokat kell találni. Hangsú-

lyozták, hogy a fejlődésnek a versenyképesség és a stabil pénzügyi helyzet az alapja, tehát minden a gazdasági fejlődésből indul ki.

Az angolok által szervezett tanácskozás anyagából kimondatlan kiderül, hogy az elmúlt időszakban csodált svéd modell, vagyis a szociális piacgazdaság, a gondoskodó jóléti állam nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, nem tudott megfelelni a gyorsan változó kor kihívásainak. Ma a gondoskodással szemben az esélyteremtés élvez előnyt. Az adót kiróvó és begyűjtő állam nem tud helyállni a társadalom minden gondját felvállaló koncepciójával. Habár sokan azt hitték, hogy ez jelenti a harmadik utat, az élet, a gyakorlat, vagyis a történelem nem igazolta ezeket az elvárásokat. Egy új és állandóan megújuló szociáldemokrata koncepció és program kell választ adjon e kérdéskörre. Arról szó sincs, hogy a londoni konferencia e kérdéskört megoldotta volna. E vonatkozásban csak a kérdés napirendre tűzését jelenti, s egy ilyen jellegetű program (szociáldemokrata program) kidolgozása az elkövetkező időszak feladata.

Többek között a középbal és közéjobb közötti viszony is változóban van. Már az említett könyvben, Anthony Giddens „A harmadik út” című művében kiemelten szerepel ez a téma, hogy az említett két mérsékelt irányzat egymás téziseiből egyre többet átvesz, már most nagyon nehéz közöttük elválasztó vonalat, határt húzni.

A londoni tanácskozás ilyen vonatkozásban is fontos momentum. Ugyanis meghívottként ott volt s nagyon aktívan részt vett Bill Clinton, az AEÁ ex-elnöke, az amerikai polgári demokraták (Demokrata Párt) képviselőjében. Talán úgy is lehet értelmezni ezt a gesztust, hogy a jobbközép is keresi a választ bizonyos kérdésekre, a változó kor kihívásaira. Talán azt is feltételezni lehet, hogy közöttük ilyen vonatkozásban közeledés van folyamatban.

Két kérdéskör is van, amelyekben közelednek az érdekek. Az egyik a globalizáció kérdésköre. Ennek egyik elképzelése egy nemzetközi világkormány alakítása. Az Európai Unió vonatkozásában máris napirenden lévő kérdés, most folyik az alkotmány kidolgozása, vitája. A másik a piacgazdaság és a piaci mechanizmusok helye és szerepe a jövő társalmában. Már utaltunk arra, hogy a két irányzat, a középbal és a közéjobb között hallgatólagos együttműködés folyik, egymás tételeiből vesznek át és egészítik ki a programjaikat.

Befejezésként még szólni kell arról, hogy hol tart most a harmadik út kérdése. Amint a hozzánk eljutott anyagokból kiderül, a londoni tanácskozáson szó szerint nem hivatkoztak rá. Bizonyá-

ra nem véletlen. Valószínűnek tűnik, hogy nincs közös álláspont e kérdésben, és nem is erőltették. Számítalan más kérdésben is a történelemtől, a történelmi változásoktól várják a választ. Az új közös szociáldemokrata program kidolgozása is egy folyamat a történelmi-társadalmi-gazdasági változások függvényében, ami évtizedekre szóló feladatot jelent.

Nem kétséges, hogy a harmadik út kérdését Németh László vitte be először a magyar köztudatba, s talán nem felesleges kiemelni, hogy csak mint tézis hangzott el akkor részletekre való utalás nélkül, ugyanis az akkori történelmi fázisban ez másként nem is történhetett. Csak annyit lehetett belőle következtetni, hogy sem az akkori baloldal, sem a jobboldal koncepciója nem jelentette a jövőt. Napjainkban, amikor a középbal és a közéjobb koncepciója egyre közeledik, a harmadik út kérdése nem egy történelmileg meghaladott elavult, gondolat, álláspont.

Szintén nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy Németh László a szövetkezeti ügyet, mozgalmat is a harmadik út téziséhez kapcsolta. Még a szövetkezeti szocializmus tétele is elhangzott részéről. Mindenképpen figyelemre méltó, hogy a szövetkezeti mozgalom előtt nagy jövőt látott. Most a londoni tanácskozáson szerepelt a világ lemaradt, gyengén fejlett zónáinak a kérdése, és annak a szociáldemokrácia megújítandó programjában való megjelenítése is.

A gyengén fejlett zónák felzárkózása megkerülhetetlen kérdés. Ide kapcsolódik az a téma is, hogy napjainkban világviszonylatban a szövetkezeti tagok száma bizonyára megközelíti az egymilliódot. Ugyanis 1992-ben a tokiói Szövetkezeti Világkonferencia idején már több mint 800 millió volt. A fejlődés irányát és az ahhoz kapcsolódó programok kérdését elemezve nem lehet ezt a tényezőt elhanyagolni. Meg kell még említeni, hogy a második világháború befejezése után, az 1945–1947 közötti időszakban a Magyar Kisgazdapárt volt kormányon. Ez egy közéjobb kormányzást jelentett Magyarországon. Ebben az időszakban gyakran lehetett hallani a középút megnevezést, melynek követőit középutasoknak hívták. Nem nevezték harmadik útnak, de értelmileg az volt, napjainkban valahol erre tart a fejlődés. Beindult egy ilyen vonal, mely ha kialakul, minden bizonnyal a középúttá, vagyis a harmadik úttá válik. Véleményünk szerint Németh László jövőbe látása egy rendkívüli szellem gondolkodói adottságáról tanúskodik, amelyet illene számon tartani.

Könyvészet:

1. Németh László: A minőség forradalma. V–VIII kötet. Magyar Élet kiadás, 1943.
2. Szárszó 1943. Előzménye, jegyzőkönyve és utóélete. Dokumentumok. Kossuth Könyvkiadó, 1983.
3. Anthony Giddens: A treia cale. Renașterea social-democrată. Polirom, 2001.
4. GKE gazdasag@mti.hu
5. KEL kul@mit.hu
6. www.mszip.hu

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban (XX. rész)

PÁSZTOR CSABA

A közelmúltban megjelent és az alábbiakban röviden ismertetett gazdasági és pénzügyi jogszabályok közül, mindenek előtt, az alábbiakra hívjuk fel az érdekeltek figyelmét:

1. a 2002. évi 414. sz. profitadót-módosító és annak rendelkezéseit jelentősen kibővítő 2003/232. sz. törvényre,
2. a 2003/232. sz. törvényre, mely arra kötelezi a Kereskedelmi, Ipari és Mezőgazdasági Kamarák nyilvántartásában szereplő kereskedelmi társaságokat, hogy haladéktalanul szerezzék be az illetékes pénzügyigazgatóságoktól az egységes ellenőrzési könyvet (registru de control-t),
3. a 2003/273. sz. törvényre, mely mentesíti az adófizetés alól a külterületi tulajdonosokat,
4. a 2003/945. sz., a kisvállalatok jövedelemadójának számításának módszertani normáit tartalmazó pénzügyminisztériumi rendeletre,
5. az ebédjegyek értékét meghatározó 346. sz. munkaügyi minisztériumi rendeletre,
6. a 2003/35. sz. sürgősségi kormányrendeletre, mely kötelezi a kereskedelmi társaságokat, hogy 2004. 06. 30-ig cseréeljék ki cégigazolványukat a Kereskedelmi, Ipari és Mezőgazdasági Kamarák mellett működő hivatalnál,
7. a 2003/257. sz. törvényre, mely szerint bizonyos esetekben kamattérítésben részesülhetnek egyes exportálók.

A Hivatalos Közlöny I. részének 2003/353–2003/563. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
  2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
  3. munkabérszerződések, munkabérré befizetendő összegek;
  4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás, nyereségadó;
  5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzkiegénylések, tőzsdepiaci normák;
  6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
  7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
  8. könyvviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
  9. ingatlanok és földterületek visszaiégenyélése, tűzoltósági kötelezettségek, fiskális kasszagép használata;
  10. külföldi utazás, helységnevek, fogyasztóvédelem, a kereskedelmi társaságok bejegyzése.
- 1.1. A 2003/232. sz. tv. (2003/373. sz. H. K.) az alábbiakban módosítja a profitadót szabályozó 2002/414. sz. törvényt:
- a profitadó-kedvezményt nem szabad felhasználni sem alaptőke-növelésére, sem veszteségfedezésére,
  - adómentességet biztosít a kormányhatározatok által jóváhagyott szaktestületeknek 1000 EURÓ-ig lejben fizetett tagsági díjakra,
  - Módosul a 2002/36. sz. kormányrendelet több cikkeje,
  - hasonlóképpen a személyi jövedelem adót szabályozó 7/2001. sz. tv.l,
  - a 2002/61. sz. kormányrendelet.
  - A 2001/24. sz. kormányrendelet szerint azok a mikroállalatok amelyek profitadót fizetnek, amennyiben 2003-ban nincsenek

alkalmazottai, 2003. dec. 31-ig kötelesek legalább egy személyt alkalmazni, amennyiben 2004-ben is a kérdéses adózási módszert óhajtják alkalmazni. Az erre vonatkozó módszertani normák 60 napon belül megjelennek (lásd az 1.6.számot).

1.2. Az 2003/561. sz. kormányhatározat (2003/381. sz. H. K.), módosítja a 2002/36. sz. kormányrendelet alkalmazására vonatkozó módszertani normákat,

1.3. A 2003/252. sz. tv. (2003/429. sz. H. K.) kötelezi a Ker., Ipari és Mezőgazdasági Kamarák nyilvántartásában szereplő ker. társaságokat, hogy 2003. aug. 18-ig beszerezzék az illetékes pénzügyigazgatóságon az egységes ellenőrzési naplót (registru de control).

1.4. A 2003/45. sz. sürgősségi kormányrendelet (2003/431. sz. H. K.) tartalmazza a helyi költségvetés közpénz-forrásait s azok felhasználásának módját.

1.5. A 2003/273. sz. tv. (2003/452. sz. H. K.) mentesíti az adókötelezettség alól a külterületi tulajdonosokat.

1.6. A 2003/945. sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2003/548. sz. H. K.) tartalmazza a mikrovállalatok számára a 2002/41. sz. kormányrendelet szerint előírt jövedelemadó számítására vonatkozó módszertani normákat.

3.1. A 2003/393. sz. tv. mentesíti a nem alkalmazott személyekre vonatkozó minimálbér-százalék befizetése alól azokat a kereskedelmi társaságokat, amelyek írásbeli választ kaptak a munkaügyi igazgatóságtól, nem alkalmazott hátrányos személyekre vonatkozóan.

3.2. Az 2003/578. sz. kormányhatározat (2003/385. sz. H. K.) módosítja az alkalmazottak nyilvántartására vonatkozó 2003/247. sz. kormányhatározatot.

3.3. A 2003/253. sz. tv. (429/2003. sz. H. K.) módosítja a felnőttek szakmai képzését szabályozó 1999/132. sz. törvényt.

3.4. A 2003/274. sz. tv. (451/2003. sz. H. K.) jóváhagyja a munkaengedélyekre vonatkozó 2003/32. sz. kormányrendeletet.

3.5. A 2003/346. sz. munkaügyi minisztérium rendelete (2003/346. sz. H. K.), 2003.július 1-től 58.000 lejben állapítja meg az ebéd jegyek értékét.

5.1. A 2003/35. sz. sürgősségi kormányrendelet (2003/362. sz. H. K.) kötelezi a ker. társaságokat, hogy 2004. 06. 30-ig becsereeljék a Kereskedelmi Kamarák mellett működő hivatalban cégigazolványaikat.

5.2. A 2003/237. sz. tv. (2003/403. sz. H. K.) kamattérítésben részesíti azokat az exportőröket, akik az export értékét átutalással megkapták.

7.1. A 2003/614. kormányhatározat 2,7%-al megemeli 2003.június 1-től a 91 betegnap utáni nyugdíjra jogosultak nyugdíját.

7.2. A 2003/67. sz. sürgősségi kormányrendelet (2003/507. sz. H. K.) 2004. január 1-től megduplázza a mezőgazdasági nyugdíjasok számára az átlagpontoszámokat.

8.1. A 2003/705. sz. pü. min. rendelet (2003/395. sz. H. K.) kibővíti a IV. Európai Közös Gazdasági Unió Direktívájával kapcsolatos könyvviteli normák harmonizációjával kapcsolatos szabályokat.

8.2. A 2003/815. sz. pü. min. rendelet (2003/518. sz. H. K.) tartalmazza a 2003. első félévére érvényes bnszámolók

tipusnyomtatványait s azok kitöltésére vonatkozó módszertani normákat.

9.1. A 2003. évi 289. sz. tv. (2003/485. sz. H. K.) 2003. július 1-ig meghosszabbítja a 2001/10. sz. tv. alkalmazására szükséges okmányok beadásának határidejét.

9.2. A 2003/306. sz. tv. (2003/510. sz. H. K.) módosítja az államosított ingatlanok visszaigénylésére vonatkozó 2002/550. sz. tv.

Hírek

• Augusztus 11–20. között zajlott le az Ady Akadémia XIV. rendezvénye, amelynek keretében a közgazdaságtudományi szekciót kilencedik alkalommal szervezte meg a Debreceni Egyetem Közgazdasági Kara. A sikeresen pályázó résztvevők többsége Erdélyből érkezett, de képviselve volt Felvidék, Kárpátalja és Vajdaság is. A közgazdasági szekció programja rendkívül színes, több problémakört felölelő ajánlat volt az érdekeltek számára. Éppen ezért a kurzusok látogatási aránya magasnak bizonyult, nem egyszer vendég résztvevők is érkeztek a kurzusokra más szekciókról. Közönségsikernek örvendett a Cora áruházba szervezett látogatás, ahol a hallgatók betekintést tudtak nyerni egy multinacionális cég problémáiba, ami a kereskedelmi politikát, marketingpolitikát és humán erőforrás-politikát illeti. Az áruház-látogatást a magyar média jellegzetességeit ismertető előadások sorozata követte, majd az előadók a makrogazdaság illetve mikrogazdaság jogi környezete témában kérték fel párbeszédre a résztvevőket. Nem hiányzott a programból az aktuális témakör, az Európai Unió regionális politikája, szintén az EU kapcsán az Euro-Régió Ház Kht. képviselője bemutatta EU kommunikációs tevékenységét és projektmenedzsmentjét. Újdonságnak számított az on-line marketingről szóló előadás: hatékony-e vagy sem ez a kommunikációs eszköz, hogyan mérhető a hatékonysága, ajánlott-e vagy sem a használata.

A környezetvédelem problémája három előadást foglalt magában: Erőforrásigényes-e a környezetvédelem, Környezet-védelmi adóreformok Nyugat-Európában, A Levegő Munka-csoport zöld költségvetése. A környezetvédelmi napot Dr. Pete Péter deflációról szóló előadása követte: Defláció – lehet-e rosszabb, mint az infláció? A záróbeszélgetésen a hallgatók köszönetüket fejezték ki a szervezőknek, hogy alkalmat adtak ismereteik felfrissítésére, különböző gazdasági szemléletek megismerésére, tapasztalatcserére és nem utolsósorban a kikapcsolódásra, amelyet a kulturális programok nyújtottak. Ugyanakkor, a jövőre való tekintettel, javaslatok hangzottak el, egyértelmű igényként fogalmazódott meg az üzemlátogatás, a párbeszéd, illetve vita kialakítása az előadók és résztvevők között.

• A Romániai Magyar Közgazdász Társaság 2003. szeptember 26–28. között Marosvásárhelyen, a Katolikus Deus Providebit Házban szervezi XII. Közgazdász Vándorgyűlését. Az RMKT a

2003-as évre a „**Humán erőforrás, mint modernizációs tényező a XXI. század elején**” tematikát tűzte ki vándorgyűlése központi kérdésévé, tekintettel e kérdéskör aktualitására, fontosságára, és figyelembe véve azt, hogy a humán erőforrás-menedzsment egyike azoknak a területeknek, ahol a hazai menedzsmentgyakorlat, -kultúra, illetve -oktatás a legsúlyosabb hiányokkal küszködik. Eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy ezen a területen még igen sok tennivaló van. A problémák egy része abból ered, hogy számos vállalatnál mind a mai napig nem ismerték fel, hogy a személyzeti tevékenység a menedzsment egyik legfontosabb részévé vált. Az itt dolgozók hatásköre sok esetben még mindig csak a munkaüggyel kapcsolatos adminisztratív tevékenységekre korlátozódik. A vezetés nem tekinti igazi partnerének az ezen a területen dolgozókat. A személyzeti menedzsment gyakorlati vonatkozásai mellett különös fontosságot kell tulajdonítanunk az oktatás kérdéseinek. A fejlett menedzsmentkultúrával rendelkező országokban a személyzeti menedzsmentprogramok és kurzusok sokaságával találkozhatunk mind az iskolarendszeri, mind az iskolarendszeren kívüli képzés területén.

A plenáris ülés meghívottai:

1. Szabó Katalin professzor asszony, főszerkesztő, Közgazdasági Szemle: Bérelt puskával nyargaló nomádok, avagy a munkaviszonyok radikális átalakulása az információs társadalomban
2. Bodó Barna, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Politológia tanészék: Humán erőforrás-menedzsment és demokrácia
3. Fazekas Károly, igazgatóhelyettes, Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest: A külföldi működőtőke-beáramlás hatása a munkaerőpiac regionális különbségeire
4. Péter Gábor, igazgató, SKR Consulting Co., Sepsiszentgyörgy, nyugalmazott főiskolai tanár: Mitől függ egy ember teljesítménye? – Mire használható az akcióelmélet?
5. Györfi Ilona, igazgatónő, Maros megyei Munkaügyi Igazgatóság: A munkaerőforrás demográfiai tényezője Maros megyében

A szekcióülések vitaindítói:

1. Gazdasági szakképzés (iskolai és felnőttképzés). Moderátor: Kerekes Jenő. Előadók: Gazdag Ildikó: Az iskola szerepe a gazdasági kultúra kialakításában. Somai József: Középszkolai magyar nyelvű gazdasági szakoktatás gondjai.

2. Munkaerő szelekciója, versenyképesség. Moderátor: Lázár Anna. Vitaindító: Péter Gábor: Kivel? – A kiválasztás útvesszői.

3. Bérézés. Moderátor: Colțea Tibor. Vitaindító: Colțea Tibor: Bérézés és versenyképesség.

4. Munkaerő gazdálkodás, szabályozás. Moderátor: Kelemen Emőke. Vitaindító: Kerekes Károly: A munkatörvénykönyv által előírt jogi felelősség.

Részletes információk az **RMKT titkárságán** (Kolozsvár, Aurel Suciú út 12. sz.), telefonon: 0264-431488, email-

en:rmkt@from.ro igényelhetők.

•A Gazdasági Civil Parlament ez évi közgyűlését Marosvásárhelyen tartja szeptember 26-án, 14 órai kezdettel, Lăpușna utca 23 sz. alatt. A közgyűlés tárgyköre: civilintegráció pénzügyi vonatkozásai, önálló gazdasági szakterületek létrehozásának szükségessége az Illyés Közalapítvány Alkuratóriuma és a Communitas Alapítvány keretében, működési szabályzat kidolgozása, szakbizottságok létrehozása.

Rezumatul în limba română al revistei Forumul Economic

Există învățământ agronomic în limba maternă? Dacă da, ce fel de forme?

SOMAI JÓZSEF

În articolul publicat sub acest titlu, autorul prezintă drept necesitate vitală reînființarea învățământului profesional agronomic în limba maternă, la toate nivelele, întrucât în momentul de față acest învățământ, pur și simplu, este inexistent în țara noastră.

În introducerea autorul prezintă succint trecutul acestui învățământ. În mai multe orașe din Ardeal (Cluj, Târgu Mureș, Satu Mare sau Oradea), cu multe decenii în urmă au existat școli, licee comerciale, economice, de finanțe, de statistică și contabilitate, în care activitatea didactică-instructivă se desfășura în limba maghiară, pe parcurs au fost desființate de regimul socialist. Cu toate eforturile depuse după 1989 numai de încercări modeste putem vorbi în acest domeniu, întrucât nici un liceu economic nu a fost reînființat. În ceea ce privește învățământul agronomic, care în Ardeal a avut o tradiție, am putea spune, seculară, situația este asemănătoare. Drept urmare nu este posibilitate pentru asigurarea concurenței de calitate pe piața forței de muncă. Pentru acest lucru este necesar să se creeze un sistem adecvat de învățământ și în acest domeniu. După părerea autorului, formarea și dezvoltarea resursei de forță de muncă trebuie tratată în trei dimensiuni: 1. învățământ secundar, 2. învățământ superior și 3. învățământ pentru adulți. Autorul tratează toate aceste forme de învățământ, formulează condițiile care trebuie să fie luate în considerare la realizarea unui sistem adecvat de învățământ agronomic modern, eficient, fără de care nu se va putea realiza ridicarea în țara noastră a agriculturii, condiție și ne qua non a asigurării pentru poporul nostru un nivel de trai care să corespundă cerințelor prezentului, dar mai ales celor de care ne vom lovi după intrarea în UE.

Informatica în întreprindere

(Studiu de caz)

PROF. DR. DOMOKOS ERNŐ, KRÁJNIK IZABELLA

Folosindu-se de datele privind activitatea S.C.OLTEXTIL din Sfântu Gheorghe, în lucrarea lor autorii prezintă un studiu de caz de informatică, care să servească drept exemplu pentru conducerea operativă a unităților economice în fundamentarea științifică al deciziilor de mare importanță, prin folosirea mijloacelor de informatică. La elaborarea programului a fost folosită experiența firmelor multinaționale, care dispun de cele mai dezvoltate sisteme de conducere, program ce poate fi folosit la nivelul cel mai înalt de conducere, a cărui eficiență a fost dovedită în practica mai multor întreprinderi.

Sistemul informatic dinamic cu caracter prealabil folosește 15 criterii de evaluare, pe care autorii le-au cuprins în cinci grupe de domenii, făcând posibilă prin aceasta evaluarea situației globale a firmei, dezvăluirea direcțiilor negative care se prezintă în activitatea ei.

Pentru evaluarea situației, sistemul cuprinde trei module:

- atenționarea prealabilă,
- starea de alarmă,
- situația gravă.

Scopul sistemului este efectuarea analizei în funcție de datele ce urmează a fi prelucrate, analiză ce poate fi făcută pe perioade consecutive și anume pe trei ani, pe trei semestre, pe trei trimestre și pe trei luni.

În lucrare sunt prezentate 15 parametri ce pot fi aplicați la firmele din țara noastră:

1. cifra de afaceri
2. total datorii
3. venit brut
4. datorii pe termen scurt
5. creanțe pe termen scurt
6. total salarii
7. ponderea exportului în procente
8. structura clienților:

- a) ponderea clienților cu capital de stat (%)
  - b) ponderea clienților cu funcționare autonomă (%)
  - c) programe de investiții guvernamentale (%)
  - d) ponderea clienților cu capital privat (%)
  - e) ponderea persoanelor particulare (%).
9. stocul produselor finite
10. stocul conform facturilor
11. structura cheltuielilor:
- a) cheltuieli de cercetare și dezvoltare
  - b) cheltuieli de investiții
  - c) cheltuieli de energie
  - d) cheltuieli totale de materiale, exclusiv cheltuielile de energie
  - e) cheltuielile totale de materiale din partea de furnizori unici
12. defecțiuni în perioada de garanție
13. introducerea sistemului de control al calității
14. salariu mediu lunar
- a) salariu mediu lunar la nivel național pe un salariat
  - b) salariu mediu lunar pe salariat în ramura de bază a activității firmei
  - c) salariu mediu lunar pe salariat la firmă
15. efectivul total al salariaților.

Sinteza rezultatelor din punct de vedere al diagnozei unității se poate grupa pe cinci domenii identificate prin coduri.

Prin codul DAD 1 se pot identifica rezultatele financiare, urmează să fie analizate ca indicatori ponderea capitalului împrumutat în cifra de afaceri a firmei, rata de venituri financiare, gradul de îndatorire net, gradul de salarizare a factorului de muncă.

Codul DAD 2 exprimă capacitatea de acomodare pe piață.

În codul DAD 3 se exprimă rezultatele tehnologice, analizându-se următorii indicatori: sursa de alocații acordate pentru cercetare-dezvoltare, pentru investiții, precum și ponderea cheltuielilor de energie.

Pe codul DAD 4 pot fi identificate rezultatele obținute în domeniul calității produselor, iar în final codul DAD 5 indică rezultatele resurselor umane. Aici se analizează nivelul de salarizare și securitatea locului de muncă.

Pe parcursul analizelor efectuate, programul sistemului scoate în evidență punctele "critice" ale firmei, transmitând atenționări de diferite grade managerului, respective echipei de manageri. Din punct de vedere informatic este de fapt feedback, pentru fundamentarea eventualelor decizii de corecție.

În continuare autorii prezintă în patru variante studiul de caz: pe trei ani (1999, 2000, 2001), pe trei semestre (2001 sem. I și II, 2002 sem. I), pe trei trimestre (2001 trim. II., III. și IV.) și pe trei luni (2002 lunile aprilie, mai și iunie). Indicatorii folosiți sunt cei valabili în sistemul de evidență din țara noastră.

Situația producătorilor de lapte și a

producției de lapte în Secuime

(continuare a lucrării publicate în nr.3 din anul curent al revistei noastre)

SZABÓ ÁRPÁD

În partea doua a studiului autorul, pe baza datelor publicate de Oficiul Național de Statistică și de ministerul de resort, analizează situația privind efectivul de vite cornute în regiune, comparativ cu situația pe plan național și constată că, până când în județul Covasna situația privind numărul de vite ce revine la 100 hectare, este sensibil mai bună decât media pe țară (125,2%), în celelalte două județe situația este sub media pe țară (jud. Harghita 86,9%, jud. Mureș 97,7%), totodată și sub media regiunii centrale de dezvoltare din care fac parte cele trei județe (100,9%). Din aceste date, luând în considerare condițiile existente, autorul este de părere că în județul Harghita există reale posibilități de mărire a efectivului de vite cornute și în cadrul lor, a efectivului matcă. În ceea ce privește numărul vacilor de muls, precum și situația producției de lapte pe cap de vită, se evidențiază județul Mureș (749,0 l.) și județul Harghita (727,0 l.), depășind media pe țară (718,0 l.), față de care județul Covasna cu cei 655,0 l./cap de vită, se situează sub media pe țară. Este interesant, că în ceea ce privește sectorul de stat, se evidențiază județul Covasna (904,0 l.) și județul Harghita (853,0 l.), până când, cu cei 582,0 l. jud. Mureș se prezintă mult sub media pe țară (674,4 l.). În schimb sectorul particular și în județul Mureș (762,0 l.) și în județul Harghita (726,0 l.) depășește media pe țară (720,0 l.), în schimb județul Covasna, se prezintă sub această medie (644,0 l.). De altfel, în ceea ce privește producția de lapte pe țară, aceasta în perioada 1990 – 1999, între anii 1992 și 1996, a prezentat o creștere sensibilă, ca din 1996 să se înregistreze o stagnare, ba chiar o oarecare scădere, care continuă și în prezent. În această perioadă producția medie pe cap de vită, atât pe ansamblu, cât și în sectorul particular, a crescut cu 44%, ceea ce dovedește creșterea priceperii gospodarilor, concretizând-se aceasta într-o creștere sensibilă a eficienței producției. În această privință în 1999, din cele trei județe Covasna și Harghita au depășit media pe țară (cu 10%, respectiv cu 0,3 %), iar județul Mureș s-a situat aproape de nivelul realizat la nivel național (0,99 %). Studiul prezintă date interesante și în ceea ce privește producția anuală și consumul anual de lapte și de produse lactate. Între anii 1990 și 1999, recalculat în echivalent de litru de lapte, producția a crescut cu 24%, iar consumul cu 38,5%. Totuși la ambii indicatori, începând cu 1996, se poate constata o accentuată stagnare. Cu toată această creștere înregistrată, consumul intern la lapte a rămas în continuare mult sub media din țările UE. Tot din datele statistice se poate constata că din 2001, exceptând

producția de unt, s-a înregistrat din nou o înviorare. Comparând însă datele privind cantitatea de produse lactate consumate de populația țării (corespunzând unei cantități totale de 43368 hectolitrii de lapte), la nivel național a fost nevoie de un import de produse lactate. Analizând însă datele privind producția medie anuală de lapte pe cap de animal, se poate constata că județele Covasna și Harghita depășesc sensibil media pe țară, iar județul Mureș se situează aproape de acest nivel. Producția în aceste județe este dublă față de consum. Este de reținut părerea unui conducător de la o firmă multinațională, că fabricile de produse lactate din țară se lovesc de mari greutăți în aprovizionarea cu materie primă, din care cauză capacitățile existente de prelucrare sunt folosite numai într-un procent de 25-30%, în timp ce cererea de produse lactate pe piața internă depășește de 4-5 ori capacitatea de producție existentă. În ceea ce privește destinația laptelui obținut, datele statistice arată că din producția de lapte realizată doar 17-18% ajung la unitățile de prelucrare, 50 % este consumată de familie, probabil parțial este vândută la negru, iar celălalt procent de 25, este valorificat direct pe piața micilor producători.

Autorul se ocupă și cu perspectiva acestei ramuri după intrarea țării noastre în UE. În această privință folosește datele "Documentului de poziție al României" pentru anul 2007, elaborat de Ministerul Agriculturii, al Industriei Alimentare și al Silviculturii, document predat Consiliului European în decembrie 2002, prin care se prevede o producție de lapte de 7.500.000 tone. Față de aceasta prelucrătorii mai mari (de ex. Friesland) ne atenționează că întrucât am comis o serie de greșeli cu ocazia tratatelor purtate, s-ar putea întâmpla ca UE n-o să ne aprobe vreo cotă, din contră după intrare ne va obliga la import de produse lactate. În același timp până la intrare, premergător, va trebui să introducem normele europene, totodată va trebui să organizăm Agenția de Plăți și de Intervenții, care va trebui să funcționeze până cel târziu 2006.

Într-un capitol separat autorul se ocupă cu situația producătorilor de lapte din aceste județe. Părerea unanimă a direcțiilor județene este că situația lor este catastrofală. Cei intervievați s-au referit la date statistice. De ex. dacă conform situației din 1910 în județul Harghita au existat 180.000 capete de vite cornute, efectivul lor în zilele noastre nu atinge nici 50%, astăzi efectivul cifrându-se doar la cca 75.000 de capete. Dar stând de vorbă cu un număr mare de specialiști, mulți și-au exprimat părerea, cum că datele oficiale privind producția și valorificarea laptelui nu sunt reale, întrucât din cauza situației economice deosebit de precară a populației țării, marea majoritate a cetățenilor procură produsele de alimente

din magazinele comerciale, care oferă produse controlate, obținute prin prelucrare industrială, dat fiind prețurile ridicate a acestora, ci se aprovizionează direct de la producători, de la care le obțin la un preț mai redus. Această cantitate de lapte și produse lactate nu apare nicăieri în statistica oficială. După informațiile obținute de la personalități locale cu răspundere, autorul a aflat că producția de lapte depășește sensibil consumul (fapt de altfel confirmat și de datele oficiale). În schimb, de pildă județul Harghita este nevoit să importe carne și produse prelucrate. În această situație, după părerea autorului, ar fi indicat să se treacă de la creșterea de vite producătoare de lapte, la creșterea de bovine de carne, sau ținând cont de obiceiurile privind alimentația populație din zonă, la creșterea porcinelor, pentru care există condiții optime, precum și tradiție.

O altă constatare a autorului se referă la condițiile necorespunzătoare de care ne lovim peste tot la gospodării. Se referă la constatările unui om de afaceri din Elveția, după părerea căruia calitatea prafului de lapte obținut la o fabrică din jud. Harghita este excepțională, drept urmare s-au dus tratative pentru export în Elveția. Înainte de semnarea contractului, delegații firmei elvețiene au vizitat câteva gospodării considerate local sub toate aspectele corespunzătoare, partenerii au renunțat la semnarea contractului, pe motiv că condițiile de igienă din gospodăriile vizitate lasă de dorit. Deci întâi de toate în această direcție trebuie să acționăm, altfel orice efort nu va duce la rezultate dorite.

Altă problemă cu care se ocupă autorul se referă la problema forței de muncă. În această privință situația este deadreptul tragică, atât în ceea ce privește structura pe vârstă a populației rurale, cât și cunoștințele profesionale. Încercări există în pregătirea profesională a tinerilor. S-au înființat diferite fundații, care desfășoară de mulți ani activitate meritorie, beneficiind și de relații cu fundații din apus (Elveția, Austria, Germania, Olanda, Danemarca), în lunile de iarnă organizează cursuri profesionale, trimit tineri la practică pe perioade mai lungi (șase luni, un an) în aceste țări, după reîntoarcerea lor li se oferă împrumuturi fără dobândă pentru organizarea de gospodării proprii, procurarea de mașini agricole în condiții foarte avantajoase. Rezultatele încep să apară. De ex. în județul Covasna, precum și în zona Gheorgheni, în mai multe sate apar, în număr tot mai mare, gospodării particulare model reușite, la exemplul cărora a început să se diminueze plecarea tinerilor din mediul rural, crește numărul tinerilor care caută să creeze condiții de existență în satul natal. Autorul face calcule cu privire la justificarea concluziilor, propunerilor formulate pe baza

analizei complexe efectuate în lucrare.

Actualitatea celei de a treia cale

GUZS FERENC

La recenta consfătuire de mare importanță a internaționalei de stânga cu tema “Guvernarea progresistă”, care a avut loc la Londra și la care au participat delegați a cca. cincizeci de partide socialdemocrate și muncitorești, printre care în prezent mai multe îndeplinind rol de guvernare în diverse țări din Europa, pe ordinea de zi – nu întâmplător – au figurat problemele de guvernare ale noului mileniu, probleme ce stau cu precădere în atenția Partidului Muncii din Anglia, organizatorul consfătuirii.

Studiul tratează principalele probleme discutate la această consfătuire, probleme de mare actualitate, lucrările, precum și concluziile la care s-a ajuns. Pornind de la acestea, autorul se oprește, mai ales, la problema celei de a treia cale, necesitatea căreia a fost formulată de intelectualitatea progresistă la începutul anilor patruzeci al secolului trecut, ca urmare a crizei iminente ale programelor aplicate de partidele de dreapta și de stânga la aceea vreme. În zilele noastre situația este similară: piața socialistă a eșuat, contrapolul ei, piața capitalistă mondială prezintă mari semne de întrebare, întrucât în cadrul ei au apărut o serie de fenomene, manifestări, care nu sunt specifice pieții libere. Este vorba de trusturile internaționale, de organizațiile monopoliste, care, nu arareori, în cooperare cu aparatul de stat, impun voiața lor pentru realizarea unicului lor scop, obținerea profitului maxim. În această situație, în mod firesc, s-a vorbit la această consfătuire cu insistență de necesitatea găsirii de căi prin care societatea va putea ieși din această situație de criză. Astfel a apărut pe ordinea de zi, calea a treia, formulată de mai mulți gânditori progresiști în anii patruzeci ai secolului trecut.

În lucrare autorul se oprește la rolul pe care a avut în această privință, scriitorul maghiar Németh László, care a ajuns la formularea teoriei revoluției calității. Esența acestei teorii se concretizează în afirmația că numai atunci se poate vorbi de revoluție, dacă ea se bazează pe o nouă calitate. Punctul de pornire a unei revoluții adevărate este știința, tehnica, fazele noi ale acestora. În viața societății se poate vorbi de schimbare revoluționară numai în cazul când, ca urmare a ei, societatea pășește într-o fază nouă de dezvoltare, într-o fază superioară de dezvoltare. Democrația, lărgirea, dezvoltarea drepturilor omului, este condiția

indispensabilă pentru ca să se poată vorbi de schimbare revoluționară. Teoriile formulate privind “calea a treia” de Németh László, au fost publicate în anul 1943 în volumul de culegeri “Revoluția calității”, volum tradus în principalele limbi de circulație mondială, în 2001 și în limba română.

Deși există în zilele noastre o colaborare între centrul de dreapta și cel de stânga, la conferință au fost formulate diverse păreri privind ieșirea din impasul în care a ajuns societatea. În mod concret nu s-au făcut referiri la clasică “treia cale”, întrucât după toate probabilitățile nu s-a ajuns la o poziție comună. La sfârșitul conferinței participanții s-au înțeles ca în viitorul apropiat să se procedeze la formularea unui proiect în această privință, care să fie dezbătută de partidele interesate.

Comunicări

- Între 11-20 august au avut loc la Debrecen (Ungaria) cursurile Universității de vară Ady Endre, în cadrul căreia de ani de zile funcționează și o secție de științe economice. La aceste cursuri, printre cursanți din Slovacia, Ucraina și Sârbia-Montenegro, au participat și 15 tineri economiști din România. Programul secției a fost deosebit de atractiv și pentru participanții noștri. Prelegerile, majoritatea lor legate de problemele actuale ale economiei maghiare cu un an înainte de intrarea în U.E., au fost ținute de personalități de vază, probleme care, de fapt, sunt actuale și pentru România. Pe lângă cursuri și discuții pe marginea acestor probleme, organizatorii s-au îngrijit și de programe de destindere, deosebit de plăcute. Toți participanții s-au întors acasă cu amintiri deosebit de plăcute, precum și cu cunoștințe noi privind actualitățile în economie.

- Asociația Economiștilor Maghiari din România organizează în perioada 26-28. septembrie 2003, la Târgu Mureș, a **XI-a conferință anuală** cu tema: **Resurse umane, ca factori de modernizare, la începutul secolului XXI**. Conferința va avea două părți: ședință plenară, ce va fi continuată cu secțiuni, cu următoarele teme: selecția forței de muncă, competitivitate; salarizare; economia și reglementarea muncii.

- Parlamentul Economic Civil organizează adunarea generală anuală la Tg. Mureș la data de 26. septembrie 2003 la ora 14, pe strada Lăpușna nr. 23.